

STEGNA

Redakcjô:*Dariusz Majkòwsczi***Jäzëkòwô kòrekta:***Eùgeniusz Prëczkòwsczi***Kòntakt:***Sz. Straganiarskô 20-23
80-232 Gduńsk***Wëdòwca:***Òglowi Zarząd Kaszëbskò-Pòmòrszczégò
Zrzeszeniégò*

Redakcjô zastrzégô so prawò
do skrócënkù i òbròbianiégò
nadesłónëch tekstów

Wëdanié ùdëtkòwioné bez Minystra
Bënowëch Sprów i Administracje

Ministerstwo
Spraw Wewnëtrznych
i Administracjì

Spisënk zamkłoscë

- 1. Wstãp**
- 2. Ò pisanim a *Gruzgòtowiszczu* (zdebkò)**
Grégór Schramke
- 4. *Gruzgòtowiszczu* (wëjimk)**
Grégór Schramke
- 8. Jan**
Kristina Léwna
- 11. Wëpòlony neón**
Klebbów Matis
- 16. Smãtòrze**
Mateùsz Szuba
- 17. Slédny stolem**
Adóm Lubòcczi
- 23. Zatacony w lese**
Wòjcech Mëszk
- 28. Piesnie Maldorora (ùriwk)**
Lautréamont
- 29. Dërch ùczapóny zëcym**
Klebbów Matis
- 30. Lëteraczé zéńdzenia
òb czas rokrocznëch warkòwniów**
Aleksandra Majkòwskò
- 31. Wiërtzë ò rzemiãsnikach
i zabëtëch kùnsztach**
Red.
- 35. Wiërtzë**
Sylwiò Napiątk-Amielańczik
- 37. Nad łëbą**
Mateùsz Szuba

Darmòk dodòwk do miesãcznika
„Pòmëraniò”
(wëchòdò co trzë miesãce)

Nen rok kùńcimë baro prozatorskò. Wikszi dzél tegò numra je wëfùlowóny òpòwiòdaniama napisónyma przez doswiòdزونëch abò zaczinajęcëch kaszëbsczich pisarzów. Tëmë tëch dokazów sã sparłãczoné z codniowima lëdzcima jiwrama, z reakcją na smierc blëszczégò człowieka, z hejtã w spòlëznowëch mediach, ale téz z kaszëbską demònologią. Ta rozmajitosc òpisywónëch sprów dôwò czëtińcóm mòzłëwòtã wëbòru czegòs dlò se. Nalëzeta téz czile wiértzów, tłòmactenié i lëterackã relacjã z warkòwniów dlò piszęcëch pò kaszëbskù. Je téz zòpòwiesc pòstapòkalipticzny pòwiescë Grégòra Schramczy.

Mómë nõdzejã, że to bãdze dlò Waju wòrtny darënk na Gòdë. Wszëtczégò bëlnégò!

Grégór Schramke

Ò pisanim a *Gruzgòtowiszczu* (zdebkò)

Tak ògłowò i we wiòldzim ùproszczeniu bë mógł napisac, że są dwa òrtë pisarzów: jedny so wszëtkò fejn wprzòdk ùkłòdajà i piszà np. plan wëdarzeniów, a jak są ju z niego ròd, tej pùnkct pò pùnkce – wiérno trzimiàcë sã tegò, co przòdë wëmëslëlë – ùsòdzajà swój lëteracczi dokòzk. Drëdżi robià jinaczi. Ti, pròwda, téz mają so ùdbóné, ò czim chcà pisac, jaczé mają bëc jich herojowie, jaczi przedstawiiony swiat a jakò fabùta (doch jakòs de ja mùszi bëc!). Majà so to ùdbóné w całoscë, abò... leno mni wiàcy. Tej sòdajà do pisanio. I tu zaczinò sã to, ò czim gòdòł Bilbo Baggins w *The Lord of the Rings* J. R. R. Tolkena: *You step into the Road, and if you don't keep your feet, there is no knowing where you might be swept off to.* [Pòstaw pierszi krok na drodze, a jezlë nie bãdziesz pilowòł swòjich nogów, nie je wiedzec, dokądka mòże ce òna zaprowadzëc]. Sprawa w przëtròfkù taczich pisarzów je takò, że nawetka za baro nie chcà abò nawetka nijak nie chcà pilowac swòjich nogów na ti dar-dze do ùsadeniò lëteracczégò tekstu. I do taczich pisarzów jò sã rechùjã.

Taczé pisanie je pò pròwdze wiòlgà przy-gòdà. Òdkriwanim przedstòwiònégò swia-ta (czegò téz doswiòdczò czëtińc), a do te jegò bùdowanié, bùrzenié, zmièniwanié tak dlugò, jaż je taczì, jaczi mò bëc (czegò czëtińc ju robic ni mòże, nè, mòże że na jaczis òrt w tcz. paragrafówkach). Co jesz je nad-zwëkòwno widzałé to to, że sã nie je w tim przedstòwiònym swiece leno òb czas pisanio. Ò wej nie! Na przëmiar jedze sã autã dobrze znónà a ògłowò pùstà szosà bez lasë,

jaczis dzél swiàdë prowadzy wòzëdłò, bòczi na to, co przed rutà, na wiodro, na całi ten jawerny swiat wkòł, a dzél... je w ùsadywóny òpòwiescë, gdzie np. w tim sztòce dwòje herojów prowadzy ze sobà wòznà gòdkã, abò gdzie je mùsz rozrzeszëc jaczis jiwier z fabùtą, bë wszëtkò miało cwëk, wszëtkò grało, sã bëlno parłaczëto i bë ju bëło mòzna przeńsc dali w ùsòdzanim przedstòwiònégò swiata. Czasã rozrzeszenie taczégò jiwru bawi... . I to dżëzi nizle jedno jachanié autã, wëpłocé gùrków w ògrodze czë wanozenie pò lese za grzëbama...

Nié wiedno droga zarò zaprowadzy do cëlu. Czasã nawetka nót jã niechac, copnàc sã i jic kàdka jinàd. Co wiàcy, nieròz jakà stegnà bez barabònë. Przikładã taczégò niechaniò pierszi drodze je chòc *Cegła na cegle*. Òb czas pisanio ti pòwiòstczi jem sã doznòł, że równak nie widzy mie sã ùdbóné zakùnczenié. Że je taczé jaczés bëlejaczé. Metlé. Tej nót bëło pòwanozëc jinszą stegnà. I tak sã stało. Bëta to dobrò stegna. Zarò jem to czuł. Pòniosła mie. I nie leno zakùnczenié ùsadzëto sã czësto jinszé, le i całi dzél, co prowadzył do niego. Widzała mie sã ta pòwiòstkã. A jednà z nòmilszich nòdgradów za niã bëło to, że czej Artur Jabłònszi jaczis niedłudzi czas pò ji ùkòzanim sã przëjachòł do naju, do Wiela, pierszi ròz, włòzł bënë i zaczął sã tak jakòs dzywno rozzerac pò pańszi jizbie. „Szukòsz za czims?” – jem sã zdżëwòwòł. Òn le tak sã szpòrtowno ùsmiechnàł a òdrzëkł: „Jo, za tą scanà...”.

Z *Gruzgòtowiszczã* bëło mni wiàcy tak, jak

z jinszima mòjima tekstama. Jem zrobił *step into the Road* i to mie kùnc kùnców zaprowadzëło tam, gdzie zaprowadzëło.

Ùdba tegò tekstu zrodzëła sã we mie z pôrã dobrëch lat nazòd. Prawie jak rôz jem zlòzòł do sklepù za wierã jaczims wekã. Jakòs tak – mie nic, tobie nic – wpadła mie do głowë mësla: „Jakbë to bëło, czejbë tak naròz zawalił sã całi bùdink i jò bë tu ùgrzãznã?” I ta mësla natëchstopach zaczãła „robic robòtã”. Przeszedł mie tej zarò do głowë wiòldzi trzòsk, nagłò cemnosc, dëszący pich, szok. Mëslã jem przëtrzymòł i zaczął „òbrabiac”. Nie bëło wòrt dawac tu jednegò heroje. Lepi „pògrzebac” w tim sklepie wiãcy lëdzy, na przëmiar familiã. Le jak to zrobic? Jak sprawic, bë wszëtcë òni sã znalezlë w sklepie? Zadac jima jakãs robòtã? Niééé... Lepi niech je stól do ping-pònga i mecz. Tak jak ù naju, gdzie scanë najich „pòdzemiów” nié rôz bëłë swiòdkama straszlëwie zacãtëch meczów...

Bëło tedë, w tamtim czãdze za wiele jinszi robòtë, bë tã ùdbã na pòwiòstkã przekùc na cos do drëkù. Czas mijòł. I mijòł. I... mijòł. Zrobił sã 2021 rok. I tedë kùnc kùnców jem sòdł do tegò tekstu. Mòze wòrt tu téz rzeknãc, że mie, bë jò bëł rôd z mòjégò tekstu, nié wiedno sygò leno przedstòwnota, wiédzò czë jaczës zëcowë doswiòdczenié. Czasã, jak sã dô, móm chãc co sprawdzëc empiriczno. Tak téz sã stało w przëtròfkù ti tu pòwiòstczu. W mòjich prowadzonëch òd lat latecznëch zapiskach, robòco zwònëch „dniownikã”, z jaczégò dwa mòtë dzéle ò emigracje bëło mòzna przeczëtac w „Zymkach”, jem pòd datã 13.08.2021 napisòł: *Tak tej robił jem testë. Nalòzł jem rérkã i w sklepie zaczął wëkùwac betonowi bloczk. Sã rozmieje, całégò jem nie wëkùł, le zdebkò, tak bë wiedzec, jak mni wiãcy wiele czasu jò bë brëkòwòł do wëkùcò całégò. Jem bët rëchli dbë, że mòji herojowie chùtni wëkùjã lukã. Terò nen czas sã jima wëdłuzi. I jem z tegò rôd, bò nen dżëgszi czas lepi mie pasjëje do pòwiòstczu.*

Tej jem zmierzil a sprawdzil, że herojóm

sygnie wëkùc dwa (a nié jak rëchli jem so mëslòł, że trzë) bloczczi, bë przelezc bez scanã. Wëkùté dwa bloczczi bë datë lukã 100 cm na 30 cm. Taczë przeńscë jem ù se zmòntowòł [...] i sprawdzil, że jò bë nim przelòzł. Sprawdzil jem téz, że przë zapùszczony taszlãpie òb gòdzëñã sã zùzëto w mòji mòbilce blòs 3% baterie (5 tës mA/h). Dopowiém tu jesz le, że scanë sklepu tegò najégò doma jesz tedë nie bëłë wëti-nkòwónë. Pamiãtóm téz, że wënik kùcò mie zaskòkòł. I to tak, że wszëtkò jem rechòwòł drëdzi rôz. I to na dwa òrtë. Zmizci równak nie bëło.

Czej jem skùnczil pisanié, *W rëjnach* miało zdebkò nad 100 tës. znaków ze spacjama. Bëło tej za wiòldzë, bë je przeslac na kònkùrs miona Drzëdzona (tam tekstë ni mògã bëc nad 70 tës.), tej òstało mie abò skrócenié pòwiòstczu, abò nie wësétanié ji na tã lëterackã barkòwiznã. „Co mie tam, skrócã i wësłã, a jezłë tekst co dobãdze, to do antologie dóm jegò fùl wersjã”.

Tekst dobët.

I znów minãł jaczis czas. Czej jem kùnc kùnców sòdł do ti fùl wersje, bë jã jesz rôz przeczëtac a co wësłifòwac czë ùprawic, zrobiło mie sã zòł zamëkac całã tã historiã. W tëch mòjich zapisënkach jem 13 lżëkwia 2022 r. napisòł (mùszã tu dosc wiele pòwëcënac, bë nie „zespòjlerowac” pòwiescë): *Kùnczã pòprowczi do fùlny wersje pòwiòstczu „W rëjnach”. Òd jaczégòs czasu za mnã chòdzëto, bë dopisac dalszi cyg, bë mòze zrobic z tegò pòwiesc. Le jem ni miòł ùdbë, co bë tam dali napisac, jaczi dac kònflikt. [...] Dzysò równak ta zadòczonò ùdba na drëdzi dzël zdebkò sã rozwidniła. [...] Ach jo, jesz nie wiém, co bãdze i gdzie mie kùnc kùnców to wszëtkò zaprowadzy, równak ju jakòs ùdba je.*

I jo. Z pòwiòstczu, co pierwòszno miała le zdebkò nad 100 tës. znaków, zrodzëła sã wiãcy jak szterë razy wiãkszò pòwiesc. Pòwiesc, jakò terò wëchòdzy drëkã i ò jaczi prof. Daniél Kalinowsczi, co to òn jã dlò wëdòwiznë recenzowòł, napisòł:

Od wydania drukiem „Gruzgòtowiszca” Grzegorza Schramkego, będzie można rozprawiać o kaszubskiej powieści post-apokaliptycznej, która łączy w sobie poetykę fantastyki, oniryzmu, realizmu i naturalizmu. W takim właśnie duchu, ambitnego arty-

stycznie i szerokiego rozmiarami dzieła post-apokaliptycznego dotąd w kaszubszczyźnie nie było.

Cëż mie tej òstało rzeknąc? Wierã le: miégò czëtaniô!

Grégór Schramke

Gruzgòtowiszczë (wëjimk)

Dzél I. W rëjnach

Prolog

Mòcny wid z dwóch lãpów ù pòsowë dobrze rozwidniôt głòdkã tôflã ping-póngowégò stołu. Ù jednégò jegò kùńca Mòrcën, tak kòl trzédzescë piãc lat stòri chłop, jesz barzi ùdzibnął kòlana, zgruzdził sã w se i blòsknął z ùsmiéchã na córkã, chtërna z drëdzi stronë stołu żdała przërëchtowónò na serw.

– Terò të òbòczisz... – cësnął krótkò, a tej pòdrzucył mòłégò, apfelzynowégò pùczka i zrãczno ùderził gò rakétką. Mòckò pòdkrãcony ping-póng òdbił sã òd pòla chłopca, przelecòł ze trzë milimétrë nad satką, tej trafił w stół pò stronie córczi i pònëkòł letczim fãkã w bòk.

Dzëwczã nie dało sã òszëkac. Chòc miało blòs piãtnòsce lat, równo skrãtno jak tatã ùderzëło pùczka. Ping-póng, pò òstrim skòsu, wrócył chùtczim lecënkã na starnã òjca. Chłòp mùszòł sã dobrze wëcygnãc, bë gò sygnãc. Chitrze sczerowòł gò w drëdzi nòrt. Córka równak i na to bëła przërëchtowónò. Bez te wszëtczé lata ju bëlno znała zagriwczì starszégò. Całą

tej mòcã terò ùderzëła rakétką. Pùczk jak wëstrzëlony z pùszczòwczì pòlecòł scynką. Naròz równak na jegò szlachù nalazła sã satka. Le tak zawadzył ò tã samã ji górã, dejade to sygło. Bùfsniãcé pòdbito gò wësok, a przë tim zmienilo czerënk leceniò i ping-póng spòd dobre piãtnòsce centimétrów bòkù stołu.

– Ò, nie! – jãknãto dzëwczã.

– Jo! – zakrzikł triumfalno òjc, a równo z nim Timk, jaczi sedzòł przë satce, wzéròł na mecz i zdòł za swòjã grã.

Jula mòrdarsczim zdrokã wezdrzała na rok młòdszégò bracczégò.

– I të, Brutusu, procëm mie? – rzucëła bez zacësniané zãbë.

Knòp rozcygnął lëpë w szeroczim ùsmiéchù:

– Doch jak wiedno, sosterkò!

– Ha! 20:19! – chłop òdcygnął Julã òd Timka.

– Jesz jeden pùnkùt i stòri tatã dobãdze! I co, srelo?! Chto kòmù pòkòże, jak sã grò?!

– Wezce sã, tatku, jesz tak nie ceszce. Jeden pùnkùt to wiele.

Narôz dwiérze do sklepù sã òdemkłë i na trapach dało sã czëc kroczi.

– Òbiòd! – zawòtała mëmka.

– Zarò! – òdkrzykła Jula. – Ju wnet kùnczimë!

– Le „zarò”! Żebë bùlwë nie bëtë zëmne! – òdpiarła mëmka.

– Jo, jo, ju jidzemë! Le jesz jeden pùntk! – pòcwierdzył tatki i wëszczyzył sã do córczi. Ta pòkòzała mù jãzëk.

– Tatka niedoczekala... – nie dokùnczëła, bò wnym zgasł wid i wnet w tim samym sztòce sklepã zatrzãsto, dało sã czëc przerazlëwi trzòsk, łòmanie sã balków a zwrócywanie mùrow, i narôz całi sklep sã wëfùlowòt pichã òd gruzgòtów.

Dzëń 1, zarò pò...

– Jula! Timk! Żëjeta? – zakrzykł i zaczął rzëpòtac òd pichù. Doznòt sã, że cëśniãti strzãszã lezi na zemi. Gdzes òd jegò prawi stronë téz sã dało czëc chruchel.

– Timk? Jes to tët? Jes całi? – krzyknął.

Pich drapòt Mòrcëna w gardło. Chłop czuł gò téz w nosu, we włosach, w òczach, na ruchnach. Wszãdze.

– Tatku! Gdzie jescie! Nick nie widzã!

– Wez sã nie rëchòj! Ju do ce jidã! – chłop sã pòdniòsł na sztërzech i maklajãcë drogã przed sobã, rëszil do knòpa. Sztót pózni bët ju przë nim i chùtkò spròwdzòł rãkama, czë sënowi nick nie je.

– Jes całi? Jes całi? – dopitiwòt sã dërzącym glosã w przerwach òd chruchlaniò.

– Jo, wierã jo – knòpa téz dëszëtò.

– Bòli ce co?

– Nié, wierã nié. Co sã stało, tatku? – wëchrapiòt knòp.

– Nie wiém! Wez so zasłòn czim gãbã – òdpiarł chùtkò i sóm zarò scygnął z se flane-lowã kòszlã w kròtã i zawinął so jã na licach. Narôz zakrzykł: – Jula! Jula!

Cësza.

– Jenëczkù, Bòże Nòswiãtszi! – jãknął i rëgnął na sztërzech w starnã, gdzie jesz przed sztótã stoja córka i żdała za jegò serwã. Narôz trącył cos miãtczëgò, co leżało na zemi.

– Jula! – chłop dërzącyma rãkama namaklòt ji skarnie. Òczë miała zamkłë. Bëtã nieprzëtòmnò. Zaczął pòlcama chùtkò przenëkiwac ji lica. Nos bët całi. Lëpë, barda téz. Brwie i lësëna tak samò. Nizòdny renë. Tej jął spròwdzac głowã i nad lewim ùchã pòczuł zacht gùza i cos lepczëgò. „Krew!” – tìsnãto mù w mùskù.

– Jenë, jenëczkù drodzi – wëszeptòt. Przëtoził dwa pòlce z bòkù ji szëji. Wstrzimòt chruchlanië. Zastëdnął. Czekòt. I nic pòd nima nie uczuł. – Tatku, co sã stało z Julã? – chłop nawetka sã nie doznòt, że knòp je przë nim i dotikò jegò remienia.

– Ciiii... – syknął. – Nie wiém.

Ùzas zaczął gò òbjimac. „Le spòkójno! Le spòkójno!” – pòwtòrzòt w głowie. Chùtkò przesënął pòlce zdebkò dali. Mòcni nacësnał. I znòw czekòt.

– Dzãczy Bògù! – zdichnął w kùncu. Pùls bët. Chłop pòspiëwnò sprawdzil nodzi dzeùsa, rãce, brzëch. W pòrzãdkù. Copnął sã do renë na głowie, zaczął pòlcama pòmãlë jã badërowac. Jula narôz jãknãła i sã zrësztëła.

– Jula! Jula! Czëjesz mie?

– Jo – òdpiarła słabò. – Gdzie jò jem? Co sã... – nie skùnczëła, bò pich dostòt sã do ji gardła a płëców i dzëwczã zacząto chruchlac.

Chłop sã doznòt, że Jula chwëcëła sã za głowã. Strzãszë rzëpòtaniò mùszałë jesz zmòcnic bòlenié.

– Ała! – stãknãła.

Flot òdwinął swòjã kòszlã i rozerwòt na dwa. Jeden sztëczk pòdòt córcë.

– Mòsz, przëtòz to do gãbë. Bãdze ce zdebkò lepi òd tegò pichù.

Zrobiã, co kòzòt. Wnym zapitiòt jã:

– Chto jò jem?

– Co? – zdzëwòwała sã.

– Chto jò jem? – pòwtòrzil.

– Dlòcze pitòce? – w zdëszonym bez szòtorã glosu dzëwczãca bëtò czëc strach. – I cët z wszëtò...

– Gadòj!

– Jenë, doch jescie mòjim tatkã.

– Jak sã nazëwóm?

– Mòrcën.

Chłop jesz rôz zdichnął, le tej pich znów gò mòcni zadrappòł w gardle i starszi na nowò zaczął chruchlac.

– Ùff, wierã ni môsz rëszeniô mùskù – wërzekł pò sztóce i òbcarł lizë, jaczé òd tegò kaszlaniô naplëniãtë mù do òczów. – To bez to te pitania. Bë to sprawdzëc. Jak sã czëjesz?

– W pòrzãdkù. Le głowa mie bòli – dzëwczã pòmälë pòdniosło sã do sedzãcczi. Dało sã czëc, że wstrzimiwò chruchel.

– Nick jinszégò cë nie je? Jak wszëtczich cësnãto na zemiã, të, widzec, mùszala répnąc głowã w rańt stoła. I to wierã dosc fest – wëwidnił, a tej dodòł: – Jak bë cë sã robiło mgło, abò jakòs tak gòrzi, wez mie zarò gadòj, jo?

– Jo. Le nié, nie je mie mgło. Le co sã...

Wnym zdebkò na prawò òd niegò łisnął letczy wid. W ti cemnicë równak to sã zdało tak, jakbë chto zapòlił pòrà mòcnëch żarówków. I bëło to tak niespòdzóné, że Julia nie dokùnczëła zdania, a razã z Mòrcëniã wezdrzała zmrużonyma òczama w starnã, skądka szła widnosc. Ùzdrzelë jesz barzi jak òni òslepionégò Timka, wnetk całégò òblepionégò szarim pichã. Knòp trzimòł w rãce cos niewiòdzégò, z czégò bił widk.

– Móbilka! – z niedowierzaniem wërzekł chłop. Sztóccëk tak zdrzòł, jak jaczi ùczarzony, tej wëcygnął rãkã pò sprzãt:

– Dòj jã mie – rozkòzòł.

Knòp ùstëchòł. Pòdòł pòmälë telefon i rzekł: – Ekran je pãkłi, le zdòwò sã, że wszëtckò graje. Mòrcën chùtkò blòsknął na mąderkã. Zdłuż skła szła rësëna, le to bëło nic.

– Jenë, knòpkù, jò jesz nigdë nie bëł tak rôd jak terò, że jò ce ùzdrzòł z telefonã w rãkù! – rzekł ùredowóny, a tej zapitòł: – Jak to sã stało, że të gò môsz? Doch tu ni ma sygù!

– Jò gò zabòcził òstawic na gòrze i gò miòł w czeszeni – òdpiarł Timk, a zachruchlòł. – Terò jem sã doznòł, że cos mie w ti czeszeni gniece. I to wszëtckò.

Chłop włączył taszlãpã. Zadòczoné pichã bënë sklepu rozfistò mòcniëszim widã.

– Pòkòz głowã – nakazòł Julë.

Czej sã nachilëła do niegò, przëzdrzòł sã renie. Pòzlepioné krwiã i pichã włosë wëzdrzałë ùrzasno. Dejade samò rozcãcé, szczescé, miało leno ze trzë centimëtrë długòscë. Krëwiò téz nie plëniãta mòcno, a gùz, chtëren w cemnocë, òb czas badërowaniô leno pòlcama, zdòwòł sã bëc stolëmny, pò pròwdze bëł wiele mniësz.

– Ùff – zdichnął. – Nie je tak lëchò. Krëwiò wëmëła renã. Nimò tegò bë sã równak przëdało, żebë czims to przëkrëc, cobë ten pich sã ju nie dostòwòł do ni. Ni môsz të czégò?

Córka bezradno pòzdrzała pò se. Kòszla z krótczim rãkòwkã, dzinsë, strëfle, trampcz. Në i ta prowizornò larwka na gãbie.

– Nié – òdrzekła pòmälë.

Òn téz nié za baro wiedzòł, co zrobic. Kùnc kùnców pòdòł taszlãpã Julë, znów òdwinął so z gãbë ten sztëk ti swòji kòszlë i ùrwòł òd niegò dwa nié za grëbé pasë. Wëtrzepòł je, jeden zwinął tak, bë tã bënowã, nòczëstszã stronã bëło na wierchù i pòdòł gò córce.

– Môsz. Wez so to przëłòz do renë. Drëdzim òbwinã cë głowã. Pòzni mòże nalëzemë co lepszégò.

Czej skùncził zakładac òpatrënk, wzał nazòł móbilkã i nacerowòł lãpã na weńdzenié do jich ping-pòngòwi zalë. Bëło zawaloné gruzgòtama. Tam téz sã zarwòł sztëczk pòsowë. Nie wëzdrzało tej za tim, bë szło sã tamtãdka wëdostac z tegò sklepu.

– Tatkù... – zacząła Julia. – Co sã stało?

Chłop sztót mòlczył, tej òdpiarł pòmälë:

– Wëchòdò na to, że nasz bùdink sã zawalił. – Zawalił? – Timk zdòwòł sã bëc czësto òd se. – Jak to? Dłòcze?

– Nie jem zycher – òdpiarł. Łisnął widã na òkno, jaczé bëło na prawò òd weńscò, na prostopadłi scanie. Rozpãkò rama zwisala smãtno, a na zemi sã wòlało rozbité skło i dosc tëlì szmërglënów. I czej zwëczajno bez to òkno wpòdòł bënë sklepu dniowi wid, terò straszëła tam le cemnoc rozwalënów.

– Jedurné, co mie przéchòdzy do głowë – kùrcił chłop – to to, że to mògła wëbùchnąc bùdla z gazã.

– Bùdla z gazã? – zdzëwòwòt sã knòp.

– Jo – pòcwierdził. – Jak jò miòt tak gdzes z dzesãc lat, to ù mòji cotczi téz takò bùdla wëwalëła. Òni mieszkalë niedalëk szkòłë, tak tej jò z mòjima kòmplama jesmë tam róz pò ùczbach szlë òbaczcëc. Bùdink òstòt stojącë, le sã tak jakòs rozpãknął. Przędnò scana bëła ù górë òderwónò òd dakù i tak przesëniãtò, że mògła w kòzdim czasu sã zwrócëc. Dobrze, że jak ta bùdla répnãła, nikògò nie bëło doma. – Mówice ò Warankach? – zacekawia sã Jula. – Jo, ò nich. Òni pózni mùszelë mieszkac w jedny jizbie nad garażã, bò ten stojòt apartno, barzi w ògrodze i jemù nick sã nie stało, a dodóm rozebrac do fùndamentów i tej pòstawić nowi. Tak tej jò so mészlã, że i ù naju bùdlã wësadzëło, le tu scanë nie wëtrzymalë i wszëtkò szło w trón.

– I co terò? – spitàł Timk.

Chłop chùtkò òbmiòtł widã resztã ping-pòngòwi jizbë. Pòsowa tam-sam bëła spã-

kònò i jakbë zdebkò wëdzãtò, le żelbetón leno w jednym placu pùszyć. Prawie tam, z naprocëmny stronë òd òkna, gdzie rëchli grała Jula. Miała pò pròwdze fest szczescë, bò zarò za tim placã, gdzie stojała, terò leżała sztëczy żelbetonu i pùstaków. „Jakbë cos taczégò zlecało ji na głowã...” – pòmëslòt Mòrcën i sã jaż zdrugnął.

Scanë trzymałë sã dobrze.

– Co terò? – òdpiarł pitanim chłop. – Nie wiém. Wierã nick. Wierã mómë tu bezpiek. Jem dbë, że pòmòc ju jedze. Òdwalã rëjnë i naju tu nalëzã. Nòwòzniészë, że żëjemë i... Nie dokùrcił. Naròz w jegò głowie czejbë rozłisło. Timk mùszòt pòmëslëc ò tim samym, bò zdëszonym głosã wëkrzikał:

– Tatkù, mëmka!

Jo, mëmka! Doch wòłała jich na òbiòd. Bëła na trapach do sklepu, czej to sã stało.

Chłop skòknął do lucci òd dwiërzów. Dzecë rëgnãłë za nim.

– Léna! Léna! – zakrziknął w gruzgòtë.

– Mëma! Mëma! – zawtórzëlë Jula i Timk.

Rejnë òdpòwiedzalë cësza.

Kristina Léwna

Jan

Òn pòdniós kam i rzucyl w zardzewiałégò Jezësa na krzizu. Christus sã òbdzar z gòdzda i terò wisòt głowã dól.

– Dobrze Cë tak! – rzek na òdchòdnym roz-jurzony, jaż mù szla piana z gãbë. – Ju nie wierzã w Ce i w to wszëtkò, czim jò bëł przez tëli lat fùdrowóny! Czejbë Të jistniòł i bëł tak miloserny, jak miã gòdelë, to jò bë dzysò nie darwòł tak cerpiec. A tak móm tu – piscã pòklepòł sã kòł serca – wiòlgã dzurã! Wërwòł Të mie dzél mie! Jò ju nie chcã zëc! Rozmiejesz? Nie chce mie sã!

Frãc włòz w chëcze. Kòł stolu sedzala Irka i krzëcza. Mia pòdpùchlë òczë. Jaż dzywné bëło to, skądka w czlowiekù tëli lzów, że tak można krzëczec i krzëczec. Z jizbë dało czëc charczenié Jana. Chcòł bütén. Slunce bëło wësok, a òn jesz dërch leżòł we wërze. Ani Frãc, ani Ira nie dówelë na niegò óbachtu. Chlop z jaczims òbrzëdzeniem naslëchòwòł tegò jamrowaniò Jana i mëslòł ò wiòldzi krziwdze, jakã mù Bóg zrëchtowòł. – Miał jegò ùkòchónégò Krzisa, miòł miec wzãté do se nã pòkrakã. Tak to bë bëło sprawiedlëwé, a tak je jak je i nic na to nie pòradzysz.

Frãc pòsmarowòł so sztëczk chleba, ale nijak ni móg tegò przelknãc. Rosło mù wszëtkò w gãbie. Dòł pòkù. Zebròł sã i szed na smãtòrz. Stanął nad grobã Krzisa i wzëròł. Nie mdze sã mòdlil, bò to nick nie dówò. To le tak blós lëdzy òmaniò i nic wicy. Zamienilbë sã ze swòjim pòchòwónym sënã. Legbë so na grób, czejbë to bëło mòzłëwé. Ale samò lezenié nick nie dô. Zmiarzenie blós na nym biòlëchnym grobie i tëli.

Pòdeszła do niegò letëchno, jakbë na pòlcach wërzasłò stòrò Czapinò i chca zagadac, równak sã nie òdważëła. Wezdrza blós na niegò i òdeszła. Przejmùjący to bëł òbròzk: chlop zgarbiony i strapiony, ze smùtnyma, szarima

òczama, zawieszonyma w jeden plachc.

– Kùli tak móżna stojec? – dzëwila sã jesz Czapinò, chtërna przez czekawòsc lóprowa pò grobach. – To je lëchò, jak kòmùs ùmrze dzeckò, ale nié òn pierszi, nié òstatny. Tak biwò. Trzeba sã z tim pògòdzëc i lezc dali! To sã pòzni wszëtkò zagòji. Ùprawi. Zabòdzi...

– Czë to bë bëło taczé énfach? – pitòł sã Frãc, chtëren nie chcòł rëmac dodóm i dërch gòdòł do Krzisa. Wspòmínòł rozmajité dobré dne – jak ùczil gò jezdzëc na kòle, jak mù procã zbùdowòł, jak zybówkã mù wësëkòwòł, jak zãb mlëczny na nitce mù wëdzar... – To bëłë dobré czasë! Të sã tak ceszil. A twój smiëch... Aj, kùliz jò bë dól za to, zëbë jesz róz ùczëc twój smiëch? Mëszlã, że wszëtkò...

Czej sã zrobilo szarawò, tej Frãc pòczwòrdòł dodóm. Miòł doch robòtã; dwa stawë fùl zlotëch pstrãgów. Mùszòł rëbë nafùdrowac. Robòta szla mù drãgò. Nie bëł w sztãdze sã skùpic. Robil wszëtkò bële jak, blós zëbë to ju miec z głowë. Nawetka nie zdrzòł i nie pòdzywiòł swòjich tlëstëch rëbów. Nie ceszëlë gò. Przez mësl przëszła mù nawetka chãc, zëbë to wszëtkò wëpùscëc. Pòzbëc sã jich i miec swiãti spòkój. Sygnie dwignãc zapadkã i pò wszëtczim. Sóm pùdze na smãtòrz. Legnie sã na grób sëna i tak mdze czekòł na smierc. Ira cësnãna z Janã – knòpã, chtëren ni móg chòdzëc. Knòpã ùrzeszonym do wòzyka. Jan miòł dwadzesce lat. Lëchò gòdòł. Bëł zdóny na jinsich. Òd pòrénkù do wieczora wëmògòł òpieczy. Wszëtkò bëło do strzimaniégò, bò to niepòwòdzenié rekòmpensowòł Krzisz.

– Mój aniòlk! – stòri wëjãczòł pòd nosã. – Ju jak sã ùrodzyl, bëł aniòlkã. Miòł fejn bielëchné włosë, grëbùchny na gãbie. Co za dzeckò mie sã trafilo, a nié ta pòkraka Jan, skrzëczący òd samégò rena jaż do wieczora. Pò co taczé

cos zėje? Kò to doch je blòs na ùdrãczenié jinszich lédzy! Nie zakrziczôłbë nawetka nad jegò zarkã, bò nie ùwòżòł gò za czlowieka, le takã pùklatã przegrzechã. Smieca. Kòdrã, co wmikò w jinszich i węcýgò z nich soczi zęcò. Taczé stwòrzenié bë mózna bëło ùdészęc. Sc ësna za kark i pò wszëtczim. Jednak to sã nie stónie. Nicht nie je tak òdwòżny.

Ira zaprosëła do se swòjã mùter. Ta chãtno przëczadzëła i so zarò sadla kòl stolu. Zaczã òpòwiadac, co we wsë sã dzeje: że Patricjò je w cãzi, że Tadémù ùkredlë gòłabczi baro drodzé, chtërne miałë same medale, że fërszta zalożił kamerë w lese, bò mù dërch smieczę tam wòżã... Gòda bez ùmiar. Ira nie òdpòwiòda. Stòri to nie przëskòdzalo, chca bëc ùżëtecznò. Ni mia jednak òdwòdżi gadac ò Krziszku. Nie mdze pòrësza ny bòlejący temë. Sama sa ledwò co zložëła pò jegò smiercë i terò nie dopùscy do te, zëbë sã jesz ròz rozklejic. Dristo òpòwiòda rozmajité rzeczę, ale ani razu nie wspòmna ò smiercë. Smierc winnò bëła jã wżac, je ju stòrò. Nażëła sã. – Mòglabë sã zamienic – mësłëła – jednak te mësłë nick nie dòwalë. Czejbë tak czlowiek móg so chòc përnã wërëchtowac to zęcé, tej to bë bëło cos, a tak wszëtckò jidze jak samò chce. Ni ma żòdny radë.

Stòrò pòczëła sã tak nieswòjo. Zaczã sã wiercëc. Temë sã skùnczëlë. Sedza tam terò jak na szpilkach. Wëdòwalo sã ji, że jakòs czòrnò dòka zawisła na pòsowie, że blòs òna jã widzy i nicht jinszi. Ùrzasła sã tegò. Mësłëła, że to sã ji blòs wëdòwò, jednak to tam bëło i na niã czikrowalo. Na szczescé dlò ni zazwònil ji telefòn. – Miodnëchny Christe – dzãkòwa w mësłach bialka i chùtkò nacësnała zelonã knapã. To ji sostra stoja przed dwiërzama ji chëczów. Wjacha na gòscënã. – Zarò bdã! – rzekła i pòdniosła sã z mòla. Mësłëła, że Ira dò ji jednégò pstrãga. Ùpieklabë gòsccë i jã pòszpandërowa, ale nicht nick nie gòdòł – ani zãc, ani córka, blòs Jan nieùklëczno dmùchòł w òdpùstowi wiatròk, chtëren bëł przërzeszony do jegò wòzyka plastikòwim pòwròzkã. Zabòwka jednak nie chca sã

òbracac, chòc knòp bëł skùpiony i baro sã staròł, to jednak nick nie pòmògalo. Blòs sã òplëwòł i tëlì.

Ira pòsmarowa chlëb maslã i miòdã. Pò-krojilla na równé sztëczczy i zaczã fùdrowac knapskò. Sóm nie dò radë, mò rãczczy wëkrãconë do bëna. Nijak nima co chwacëc, zlapac, pòdcëgnac, przëttrzëmac. Jan je jak skażonò zabòwka: blòs zabiérò plac.

Franc jesz lòz nad stawë. Zapòlil widë. – To sã mò kòl gwiozdzczi, tej rozmajité mësłë przëchòdajã lëdzóm do lepów! – sejmikòwòł pòd nosã, ale tak cëchò, że nie bëło wiedzec, czë cos gòdò, czë chrzãkò.

Ira nick nie rzekła, chòcbë chca, zëbë Frãc z nią gòdòł. Chcabë, zëbë ji to jakòs wëtlómaczil. Mòze to bë pòmògło abò chòc përnã ùlżëło ji sercu. Sama nie wié, co i jak. Jak to wszëtckò przedërchac? Kòzdi dzëń napòtikò sapëta Krziszka – niebòszczika. Kòzdi dzëń zanòsza do smieców àutka, klocczi, zoczczi, kòrtczzi... Zanòsza i przënòsza je nazòd. Reno czadzzy z nima do kòsza, a òb wieczór czami z tima wszëtczima sapëtama do bëna. Nie wié sama, jak mò so z tim pòradzëc. Reno, czej sapëta są wëniosłé, czëje jakã malinkã letkòsc w se, jakbë zamkła dwiërze do czasu, chtëren ju przeszed, ale czej to sã ju robi szarawò, tej nie chce tëch dwiërzów zamëkac, chce jesz je òstawic chòc përnã òtemklé.

– Takò rësëna niech jesz je. Malinkò – mòlò rësëna w jegò jizbie, gdzie stòwiò zòs ne wszëtczë jegò skarbë.

Ira bòji sã, że jak ne sapëta wëwiozã, tej òna ju nie mdze zachòda do jizbë Krziszka i stracy wszëtckò z òczów. Zabòczy. A òn doch wieczorama wchòdòł do lòzka Jana i mù pòkazywòł ne wszëtczë swòje jigrë.

– Zdrzë, Janie – gòdòł nym swòjim dzecnym glosã – zdrzë ùwòżno, to je fliger.

Fliger-cëniò rós na scanie.

– Mùszisz bëc baro òstròżny, jak mdzesz do niegò wsòdòł. Biéj pòmälë, ale òdwòżno. Na trapach òpasuj, zëbë nie ùpadnãc. Do ti maszinë trzeba wlezc welech. Sòdòsz za stërama. Tu je knãpa czerwionò. Zanim jã

knypsujesz, sprawdzë, czë môsz zapiãtë pasë. A terô slëchòj: mòtórë sã rozgrzewajã. Fliger mdze startowòl. Czëjesz? – i tu knòp mrëczòl, pòrzkòl, żebë trzòsk bël jak nôwikszì, bò maszina startëje.

Ira wëra na Jana i wëdòwalo sã jì, że ten mést sztramùje swòje pòdwionioné szpërë, jakbë stojòl kòl negò fligra i zarò miòl wlezc do niegò bënë. Krzisz jesz mù dmùchòl w gãbã, gòdòl, że to je wiodro, wòlnosc i niebò.

Jan pòlikòl jegò pòrzkanie i stówòl sã spòkójny. Nòbarzì jednak pòkrace widzalo sã lòtanié na òdpùstowim wiatrakù. Mùszòl sã mòcno trzëmac, bò tam nie bëlo dze sadnãc. Ale nie lecòl tak wësok jak nen fliger. Ta réza wëdòwa sã spòkójniészò, nad kwiatowiszczama łączì, chtërna je niedalek jich chëczów. Tam Jan czul sã zycherny, wszëtkò dobrze znòl. Chwòtòl cëniã zabòwczì swòjima wëkrãpònyma pòlcama, a Krzisz pòdsuwòl mù plastikòwi knëpel na scanie, że wszëtkò wëzdrzalo normalno, jakbë Jan sã richtich trzimòl, jakbë lecòl. Mrëził swòje slëpia i zamikòl gãbã, bò brat mù gòdòl, że òwadë mù mògã do pëska wlecec i tej mdze nieszczescé.

– Nògòrszë sã òsë abò pszczolë – prze-strzégòl Krzisz. – Të bë sã móg letkò ùdëszëc, jakbë ce takò ùzarla w jãzëk.

Jan zdówòl sã rozmiec mésterné przepisë lòtaniégò i z calégò serca przestrzégòl nòkazë bracyne.

Franc lég we wëro. Nie mël sã ani nie zjimòl ruchnów. Ira sedza w jizbie kòl Jana, chtëren zdòl na rézë. Wiedno doch tak bëlo, czëj ju lezòl w lòzkù. Lãpka zapòlonò, òn mò swięzã pielëchã i źdze. Wzérò na scanã, z chtërny rëszałë, ale òd czile dniów żòden fliger ani nick sã na ni nie pòkazëje. Skażëlo sã wszëtkò i terò trzeba blòs żdac.

Reno Frãca ju nie bëlo w chëczach. – Pewno wëmknãl sã na smãtòrz – pòmëslala Ira z letkã zòzdroscã, bò sama téz bë chãtno stãd ùcekla, ale ni móże, mò doch Jana. Nafùdrowa gò

Òdj. yavdat (stock.adobe.com)

i òblekla, a pòzni z nim cësnã nad stawë. Rëbë bëlë glodné. Bialka zablokòwa kòlecza w wòzykù i jesz pòdetkla pòd nie drzewianã kònicã, żebë knòp sã nie zesënal do wòdë. Sama szla do szopë pò karã, na chtërniã so wsëpa paszë. Dò rëbóm żgrzëc.

Zloté krzebtë tnã bëstrã wòdã i bialka mëśli so ò cëdze – ò zloti ribce, chtërna bë spelnia jì jednã żëczbã. Przëzérò sã jima z ùwògã, ale z tegò nick nie wëchòdò. Jan, chtëren wiedno dmùsze w swòj òdpùstowi wiatrak, terò sedzòl sztël. Miòl zamklã gãbã i letkò przëmreżonë òczë. Irze sã zdòwalo, że czëje glos Krziszã. Zabòwka òbròca sã ritmiczno, chòc nie bëlo wiatru.

– Synkù, synkù, të tu jes? – rzekla krziczãco bialka i pòczadzëla do wòzyka. – Nie òdchadòj! Òstani! Pòj do mëmë! Ùkòchómë sã! Synkù! Synkù, gdzie të?

Zabòwka òsta sztël, a Jan zòs nieùklëczno staròl sã jã zakrãcëc. Òplëwòl sã przë tim dobrze znònym spòsobã.

Klebbów Matis

Wëpôlony neón

Nie bëło dnia, jaczi bë sã zaczinôł jinaczi jak zwónkã wibracje mòbilczy. Żécé Antóna, sédmënòscelatnégo bëřła z gerkòwuszczégò blokòwiszcza, ùtkóné bëło z dërchnëch pòdskòcënków: pòwiadomieniów, krótczich wiadomòsców, kòmentérów, chtërne włòżalë pòd skórã jak szczeplënë. Czasama dëzowòł, że neta prosto zgasnie, wëłãczy sã jednym zbòwczim trzòskã, jak neón, jaczi òprzestòwò sã łkac w rutach bùdinków ùstawionëch naprocëm stòrégò òsedlowégò krómù, chtëren widzy prost ze swòjégò òkna. Swiat, jidący òbrónym z dòwna turã, nie bòczył na słabòscë. Jegò reglą jesz òd czasów samégò Bòga Òjca, bëło: „biòtkùj abò dziń”. Ni miòł dlò niegò lëtoscë, a mòże prosto Antón ni mógl złëdac tegò, co dlò wiele jegò równolatków bëło codniowòtã.

Pòrënczi mijałë jeden za drëdzim. Kòzdi szmakòł jistno – sztòlã sëchégò prostowégò chleba òbtozonégò tim, co le dało sã kùpic nënce za nëch pòrã, przësélónëch kòzdegò miesãca, równo dzesãtégò dnia, zlotëch. Miałë téz szmak òstropùlsëjącégò bólu brzëcha wëwòłiwónégò z jedny stronë gòdã pùstégò kałduna, z drëdzi mëslã ò wrócenim na szkòłowé kòridorë, do smierdzący falszë-wòscã klasë. Antón nie bëł głëpasy, wiedzòł, że nicht gò tam nie chce. Nauczył sã merkac napiãcé w lëfce, nigle padło pierszé słowò. Czùł je mòtčenim holu, pòde drogã do szafczy, w dichanim drëcha, chtëren prawie mijòł gò z pògardlëwim pòłusmienim risëją-cym sã na gãbie.

Jegò historiò rozpòczã sã niedowinno. Òd wrzuceniò òdjimkù z kòncertu na spòtted. Wid reflektorów rozwidniwòł jegò gãbã we wielënie pòzebróny na widzawiszczu, chtos zrobił mù òdjimk i wstawił na szkòłowã

grëpã z pòdписã: „wzeròjta, jak ta łajza sã ceszi”. Pòtemù pòplëniłë kòmentérë. Niejedne szpòrtowné, jiné ceknącé jadã, wszëtczé jistno dotklëwé. Jesz nie tak dòwno Antón mëslòł, że na hejt mòże sã ùòdpòrnic, że z biegiã czasu skóra stòwò sã cwiardzészò. Le kòzda lëtra bëła jak pòstãpné, drobné nòcãcé, chtërno kùreszce rozpòczinò krwawic. Chcòłbë ò tim z kògum pògadac, ale mëmka wròca z robòtë pòznym wieczorã, z pińdlama wëfùlowónyma nòtańszim jedzenim, z òczama, w chtërnëch sedzòł nié teli smùtk, co zmachcenié. Ji wzdzenié gòdało: „dòj mie pòkù. Ni móm mòcë na twòje jiwre”.

Òjca nie bëło òd lat. Zwiornął spòsobã, chtëren nòbarzi bòli, bez słowa wëdolmaczeniò. Coròz czãscy Antón zasta-nòwiòł sã, czë mòże òn tak pò pròwdze nigdë nie jistniòł.

Òstòwòł tej sòm. Samòtnosc mia w sobie gãstosc miòdno-gòrzczegò syropù, chtëren pòmalinuszkù zalëwòł mù płëca. Na paùzach w szkòle miòł starã bëc niewidzewny.

– Ej, Tóna! – wrzasnął jaczëgòs dnia głòs na kòridorze. – Mòsz ju nowi òdjimk do swòji kòlekcje sromòtë?

Szkòła pòwëbùchnã smiëchã. Chtos gò pchnął. Chtos òdwrócył zdrok, jakbë wtim zainteresowòł sã plakatã na scanie. Antón nie òdpòwiòdòł. Damienié stało sã jegò jedurnã broniã. Cenką rutã, chtërna nie chroniła przed bóla, ale chòc përnã zaglëszwiwała nen panëjący wszãdze wkòł rëmòt.

Pò zajmach chòdzył nad rzékã. Wëbetonówny ùbrzég i òbdrapóné słupë bëłë teatrã ùmiérającëch deji. Sedzòł tam gòdzënama, zdrzãcé bez cwëkù w wòdã, wëòbraziwającë sobie, że biég zabierze gò dzes dalek, w miescé, dze nicht nie znaje jegò miona, dze ni ma mòbilków, aplikacjów ani niżòdnëch

komentérów. Hewò téż ùdrzòł jã. Brutkã z zelonyma włosama, w słéchùlkach tak wiòldzych, że wèdzdra ja astronautka. Stojãła kòl brzegù i szmèrga kamiszci do wòdè. Bèła dzelã jinégò swiata. Antón zdrzòł na niã z daleka, ni miòł òdwòdzi pòdèrc. Pò czile dniach zdzinã. Prosto, jak snienié, wiornãcè kòzdégò rénka razã z pierszima parmieniama słuřca.

– Mòże to i lepi – pòmèslòł. Bò kòzdi, chtò pòdchòdòł krótkò, kùreszcze nalòzòł przèczènã, żebè òdèrc.

Timczasã w sècè jaż wrzało. Z memów, w chtèrnèch przerobiwelè jegò gãbã, pòwstòwòł groteskòwi òbròz człowieka letczégò rozèmu, jaczémù zemklè wszètkò, wècmanim z gòdnoscã i prawã do priwatnoscè. Dostòł wiadomòscè na messu, „biòj do dochtora”, „szkòda, że twòja stòrò nie zdãza z abòrcjã”, „wszètcè sã z ciebie wèszczèrzajã”.

Wieczorama sedzòł na podłòdze w swòji jizbie, òpièrajãcè pùczel ò zèmnã scanã. W rãce trzimòł mòbilkã, jakbè to bét zort talizmanu, mògãcy zretac gò òd nieszczescò. Le ekran bét niczim wicy jak le zdradzã, szpèglèjãcym gãbã z pùstim wezdrzenim. W szkòle szkòlnowie ùdòwelè, że nie widzã. Wèchòwiwòczka le ròz cèchò spita, czè wszètkò graje. Cziwnã głowã. To sygto, żebè wicy nie zagãbiwa sã w temã.

Jednã razã na pòlsczim analizowelè wièrtzè ò samòtnoscè. Szkòlnò gòda jima, że pòecè mielè òdwògã pònazwac swòje cèrpienié. Antón wzéròł na nacèchòwónã linkama kòrtã w hefce i mèsłòł, że òn ti karsznoscè ni mò. Czùł sã jak przewidniiony rentgenowsczima parmieniama. Cała jegò słabòsc bèła widoczno dlò tèch, chtèrny chcelè na niã wzerac. Mijałè miesãce szkòłowégò roku, a hejt nie ùstòwòł. Mieniòł sã blòs jegò szmak. Przòdè òstri i piekãcy, stòł sã terò przewlekłi, jak ból, chtèren pòmალè mòże zlèdac, jaż stónie sã dzelã zmòklégò òd zmarachùtè celëska.

Jaczégòs dnia, wròcãjãcè pòd dodóm, ùdrzòł na mùrze nòdpis zrobiony sprejã: „Antón = beka”. Wiòldzè lètrè. Jaskrawé jak swièzò rena. Długò stojòł przed tim nibè nick nieznaczącym nòdpisã – wèrazã dèszè młòdégò artistè. Trzimòł rakã na wèzèbłim tinkù i przez sztòt chòł gò zamalowac, zedrzec nokcama. Wiedzòł równak, że to nick nie zmieni. Sòł na krawãznikù. Swiat krãcył sã pòmალè, jakbè naròz wszètkò w nim dzejało sã w zwòlnionym tempie. Tamtégò wieczora włòzi do szituza. Wòda bèła ale gòràcò. Parzèta skòrà, le Antón ni miòł mòcè dolòc zèmny. Lezòł w wannie z włosama przèlemionyma do krzeptu, z krótczim òddechã, jakbè kòzdi pòstãpnny miòł gò kòsztac wicy òd pòprzèdnégò. Para skropliwała

sã na kachlach, w szpégłu nad ùmëwalką nie bëło ju nick widzec. Blós biôtò, nieprzezérnò dôka. Chcôt, żebë prawie tak wëzdrzała bëné jegò głowa. Zamkł òczë.

– Jak to je... nie bëc?

Próbòwòł wëòbrazëc sobie pùstkã, nico cemnegò, cëchégò, òbdzartégò ze sztòftu, bólu i mëslë. Blós rozchòdajacé sã pò ca-tim cele cepło. Abò zëmno. Wszëtkò mù bëło równo, bò òd ùkropù, w chtërnym òd dëgsgégò sztòtu sedzòł, pòstracył czëcé.

– Mòże to je jak spanié. Mòże ùsnòwòsz, a pòtemù nick? I czësto ce ni ma.

Wòda kapùłkała z kranu. Kòzdò kropla brzëmia jak kropla skwierczacégò na panewce tłuszczu. Nigle wszedł do szituza, łazył wkół pò swòji jizbie, òbijajacé sã to ò stòłczk, to ò biórko. Nie płakòł. Wiedzòł, że płaczã leno ti, chtërny jesz wierzą, że chtos jich ùretò. Wezdrzòł na włòsnã rãkã. Skóra bëła jasnò, żëtë pòd spòdkã wëzdrzałë jak cenczé, niebieszczé żilczy. Letëchno pùłswałë, jakbë nico chcało spòd nich wëlezc. Wëcygnął rãkã pò maszynkã do gòleniégo. Tóny plastik, zelonò rączka. Òstré òstrzé. Òbròcòł jã w pòlcach.

– Jeden ruch. Le jeden. Pòtemù damienié. Nicht sã ju nie smieje.

Ale dorazu pòczuł, jakbë w zòtãdkù rozlòł sã òłów.

– I co tej? Mëmka nalëze mie w ti wannie. Dobãdã co? Żebë lëdze na fejsu wrzucywelë swiëczczy? Żebë napiselë: szkòda knapska?

Przed òczama stanãłë mù nògłòwczì lokal-nëch pòrtalów: „Tragediò w blokù na Wrzosowi”, „Nòscelatki òdebròł so żëcé”. I kòmentérë: „Szkòda dzecuszka”, „Stabi psychiczno”, „Nòtëralnò selekcjò”.

– Nie chcã bëc newsã. Nie chcã bëc memã, nawetkã pòmartì.

Szmërgnął maszynkã ò scanã. Plastik pãkł, òstrzé wpadło do wòdë z cëchim pluskòtã. Zanurzył sã pò szëjã. Chcòł do czësta zdzi-nac. Pòd wòdã òtemkł òczë. Wid lãpë na pòsowie zdòwòł sã bëc zòfti i rozmëwac sã

w migòtlëwé òkrãdzi. Wzéròł na te krãdzi i merkòł jakbë wid sã òd niego òddaliwòł.

– Mòże czejbë jem òstòł tu dëżi... Mòże te j płëca bë sã òbdatë. Mòże kùreszce bëfòbë cëchò. Bez zãbòleniò. Bez kòmentérów. Bez glëpasëch wezdrzeniów. Rozpòczął rechòwac w mëslach:

– Ròz. Dwa. Trzë. Sztërë...

Le serce biło coròz chùtci. Jakbë całë całò miało starã wërzucëc gò z wòdë.

– Bòże, jak jò ju nie chcã wtro wstajac. Nie chcã ju czëc. Nie chcã żdac za tim, co napiszą. Bòjã sã siebie. Ale jesz barzi móm strach, że w tim òkòzã sã za stabi. Że mie nalëzã i pòwiedzã, że prosto bëł jem niedozdrzeniałi, że nick jem jesz nie rozmiòł. Że to doch nie je rozrzeszenié, kò mòżna bëło jinaczi. Że wszëtkò bë sã jesz ùložëto, że jesz wëtrafitbë jem na dobrëch lëdzy. Tak je wiedno, czej leno w czãdnikach òpiszã historiã nòscelatka taczégò jak jò.

A jesz nie dój Bòże, żebë to bëł knòp. Bò wej dzëwczëcu wicy slëchò, mòże bëc słabé, ni miec mòcë... Ale knòp?! Knòp wiedno mùsi bëc karsz. Ni mòże pòkazëwac słabòscë, bò... bò jinaczi to pedał!

Zbiegło mù tchù, bò przë kuńcu ti rozmòwë w swòji głowie ju wrzeszczòł. Wszëtkò w nim naprocëm stòwało. Biòtkòwało z pòrzãdkã tegò swiata. Naròz wënurzył sã, czapiacé wòdã biòté kachle, lezãcë tamò wierã òd pòł stalata. Złapòł haùst lëftu. Pòtemù drëdzi. I trzeci. Pò skarniach spłiwałë mù krople, chtërne z równym pròwdpòdobieniã mòglë bëc wòdã, jak i lizama. Ni mògł jich òd se zjinaczëc. Wezdrzòł na swòje pajë. Bëtë czerwònë òd gòrãca. Żëtë pòd skórã wcyg biłë. Zmerkòł cos dzywnégò, nié redotã, nié ùlgã. Blós cëché, diòbelszczé zdëwienié, że wcyg tu je. W kãpnice bëła hëc. Zeza dwiërzów òdezwoł sã głòs matczy:

– Antón! Jes tã tam? Wszëtkò graje?

Nie òdpòwiedzòł zarò. Òpiarł fësëną ò zberk wannë.

– Jo – wëszeptòł kùreszce. – Ju wëlòzóm.

Le jesz przez nié tak kròtci sztòt òstòł w wòdze.

Nie chcôł ùmierac. Tak mù sã tej zdôwało. Jo, ni mógl bëc tegò zycher. Nie dowiérzôł swòjim mëslóm i jich pòpèzglonémù do czèsta szèkòwi. Jednégo bét gwës. Nie wiedzôł, co zrobic, żèbè dali žèc.

Tegò wieczora, w cemnoscë włòсны, pòràmétrowi jizbè, napisôł czile zdaniów w notatniku na mòbilce. To bëłè pierszé òd dôwna słowa, chtèrne òd pòczàtkù do kùńca bëłè jegò:

– Nie jem memã. Nie jem waszã zabòwkã. Mòże jaczégòs dnia. Jaczégòs dnia sã dwignã. Nie wësłôł jich nikòmù. Le przeczëtôł je czile razè głòsno i pòczuł, że dzes baro głãbòk, jak pòd skòrèpã zmarzlènè, cos sã pòrèszèło. Jaczégòs dnia, drãgò dokładno pòwiedzec jaczégò, bò Antón nie rechòwôł czasu, chtèren mùszôł przedèrchac, na plastice rozdelè jima sztèczczy glènè. Antón ùgniôtôł jã mechaniczno, bez mëslè. Pò gòdzènie, czej zazwònił zwònk, trzimôł w pajach cos na sztòtt gãbè. Gãbè ze zamklima òczama i letèchno le zarisowónyma lèpama. Wzérôł na niã i wtim zrozumiał, że lèmił samégò se. To bëła jegò gãba. Nicht z pòstronnèch nie dôł na to bòczeniò, le dlò niegò to bëło cos nadzwèkòwégò. Jakbè òdkrècècè nowi, chùtchi nikòmù nieznoyny, pròwdè.

Wieczorã wèlòzł na balkón. Betonowé platè, pòlèmioné przòdè w chùtkòscè, trzeszczałè letkò pòd jegò cãzarã, jakbè bùdink z trèdã znòszôł bëtnosc wszètczich nèch historiów, jaczé dzejalè sã bènè niegò. Bloczi wkòł rozwidniwalè sã chaòtically, jak piksele w stòri kòmpùtrowi jigrze, chtèrny reglów nicht ju dzysò ni mòże so wdarcèc. Antón òpiarl òsèsenã ò zèmnã rutã balustradè. Z zamklima òczama wèòbraziwôł sobie, że nen balkón je jedurnym placã zawieszonym midzè dwùma swiatama. Tim, w jaczim namienilè mù òdegraniè rolè òfiarè, widza-wiszczã, nadwrazlèwégò pedala i tim, w chtèrnym móglbè bëc kògùms czèsto jinym. Kògùms, chto rozmieje zaspiewac głòsni, nigle smièch tèch, chtèrny nigdè nawetka ni miele starè gò rozmiec. Czùł tej

cos na sztòtt rozszczèpieniégò, jakbè w jegò głowie jawernã jistwã miało dwùch Antónów. Jeden, chtèren òd lat pòdskacywôł w se przekònanie, że sòm je winny włòсны jinoscè, i drèdzi, chtèren tej-tej pòdnòszôł głowã i gòdòł: to niè tè jes tu jiwrà. Le nen drèdzi bét słabi, zmachcony, zmalinczony do wiòlgòscè szeptu. Psychòanaliticè pewno pòzwelèbè gò pòòstatoścã niezłómiony juwernotè, czims zortu jãdra self, chtèrno wcyg jesz bróni swòjégò prawa do jistnieniò.

Wzérôł w dólèznã, na równã régã balkónów, dze lèdze kùrzèlè cygaretè, sztridowelè sã, cmùlèlè sã do se, jedlè wieczerà kòl òbzèrników. Mèslôł ò tim, że kòzdi z nich dwigò w sobie swòjã włòsnã milniã. Że mòże niejedny z tèch, chtèrny gò ùstègùją, robiã to prawie temù, że majã strach swòjégò òdzdradzeniò w jednym ze szpèglów pòzawieszonèch w nòrtach tegò labirintu. Mòże kòzdi z nich mò cos, co tacy przed swiatã, a òn bét nòprostszym cèlã, jak symbòl czegòs cèzégò, co nót je znikwic, żèbè pòczèc sã mòcnièszym. Nie je wiedzec dlòcz, prawie w ti chwilè przèbòczil so zdaniè z jednégo z psychòlogicznèch artikulów, jaczé czètelè w szkòle: „przemòc czãsto je projekcjã włòсны sromòtè”. Czej pierszi ròz czètôł te słowa, za baro nie wiedzôł, co znaczą. Dzysò czuł to jaż pòd skòrã.

Pòstãpnégò dnia zbùdzył sã z cãzkã głowã i tym znajemnym wseczècym, że zòs mdze nót włòzèc larwã damieniò. Le cos sã w nim przemieniò. Bèła to malinkò pòzmiana, cãzkò do zmerkaniò w nèkù pòrénka. Jakbè nocã bènowi głòs szèptôł mù do ùcha, że žlè dzysò téz òd tegò zwiornie, ju nigdè nie mdze rozmiòł jinaczi. Òblekł sã pòmalè. Kòszèla, chtèrny nie zakłòdòł òd miesãcy, bo miòł strach, że mdze w ni wèzdrzòł za pòrzãdno i zòs chtos sã ùczepi. Tã razã nie szmergnãł ji na spòdk szafè. W szkòle sòdl w pierszi łòwce. Niè dlòte, że chcòł bëc krodzy szkòlnégò. Chcòł chòc ròz nie wiornac. Chòc le nen jeden ròz nie ùdawac, że gò ni ma. Serce biło mù tak mòcno, że przez sztòt bòjòł sã, że chtos to ùczèje. Szkòlnò rozdòwa testè, a Antón rechòwôł òddechè, jakbè próbòwòł,

dërch próbòwòł, ùtrzëmac sã na nadwiërzchnie, nie dac sã wcygnãc w czòrnã durã sromòtë i strachù. Dzes za jegò pùklã dało sã czëc głos: – Hënë, Antón, mòże zaspiëwòsz nama himn? Kò tã tak lubisz kòncertë.

Dòwni, jesz nawetka wczora, schiliłbë głowã i przëchùdzył krok abò ùdòwòł, że nie czëje. Le tã razã, nigle zdãził sã namëslec, òdwrócił sã i wezdrzòł knòpòwi prost w òczë. To wezdrzenië warało dwie sekundë. Mòże trzë. A równak bëło jak przecãcë czegòs niewidnégò dlò òczów. W ti krótczi chwilë ùdrzòł cos, czego sã nie spòdzëwòł, niegwësosc. Malinkã risã w fasadze pògardë. Antón zrozmiòł tej, że hejt je tarczã. Tarcza nie bierze sã z mòcë, blòs ze strachù. Z òbawë, że jezlë ji nie ùniosã, chtos jiný ùdrzi, jak stabi sã ti, co jã dwigajã.

Nie òdpòwiedzòł. Ni mùszòł. Damienië samò w sobie stało sã deklaracjã. Pierszi rôz òdkãdka pamiãtòł, cëszo bëła pò jegò stronie. Tegò dnia nicht sã ju do niego nie òdezwòł.

Wieczorã, czej nènka ju spa, Antón lezòł w swòji jizbie z òtemklim òknã. Lëft wdzéròł sã do bëna chłòdnyma strëgama, wòniało kùrzã, deszczã, a dzes dalek dało sã czëc metalicznã pòchã. Gard zdòwòł mù sã jakbë mni wrodzi, chòc wcyg jistno szari jak wiedno. Zëmny lëft òwiëwòł mù skarnie, wësëszonë òd lizów, chtërne òprzestałë pñëcã dopiërkù kòl rënka.

Pòmëslòł tej, że swiat nie mieni sã òd jednégò wezdrzeniò. Że witro pewno zòs mdze bòłało. Le cos w nim drgnãło, cos, co przëbòczëło czësto zabëtë wseczëcë, że nie je blòs zbiorã rãgadłów i szlachów pò wërãpiadłach. Zrozmiòł, że mòże wérndzenië z milnicë nie zanòlégò na zwiornieniu ani msce. Mòże pòlégò na czims prostszim, na tim, żebë rozpòczãc gadac. Nawetka, žlë na pòczãtkù mdze to szëpt. Nawetka, žlë nicht nie mdze chcòł slëchac. Kò czasama krzik rodzy sã prawie z cësżë.

Mòbilka zawibrowa na szafce. Krótczé brzãczenië rozdzarło cësżã jak skalpel. Antón wezdrzòł na czòrny, mërgajãcy ekran, na chtërnym pùlsowało pòwiãdzenië – pòstãpnë słowa, pòstãpnë kòmentarze, pòstãpnò

kapla w mòrzu hejtu, chtërno miało starã gò pòzatopic.

Wstrzimòł òddech. Przez czile sekundów w głowie miòł biòtkã, chtërnã znòł jaz za dobrze. Tã biòtkã midzë głòdã wiëdzë, tegò, co tã razã napiselë, a pragnienim, bë prosto nie wiedzec. Bò wiedzec czasama bòli barzi nigle nie wiedzec. Ale tã razã nie zazdrzòł do mòbilczë. Nie brëkòwòł ju czëtac nëch słówów, chtërne niczegò w nim nie budovalë, blòs nikwilë gò sztëczkã za sztëczkã, jakbë rozlëwajãcy sã krzòs. Pierszi rôz òd dòwna miòł wrazenië, że jich słowa nie sã wërokã. Òdłòził mòbilkã na parapet i wezdrzòł na gard. Niebò nad blokama bëło cãżczë òd blónów, bruné i tñsté jak stòré plòtno. Le midzë tima warstwama czòrnégò mër-gòtał jesz bladi wid. Mòże fliger. Mòże planéta. Mòże cos, co bëło blòs pò to, żebë przëbaczëc, że cemnosc nigdë nie je pełnò. Antón wstòł z wëra i òpiarł paje ò parapet. Pòczuł beton. Bëł zëmny, chropòwati, jakbë chcòł mù przëbaczëc, że swiat pò pròwdze jistnieje, że cerpienië je faktã, le faktã je téz jegò òddech, cepto krëwi pòd skórã i ùpór, żebë wcyg bëc. W tim òmaklanim bëło cos òczëszczajãcégò, cos, co dozwòlało ùwierzëc, że witro ni mùszi bëc pòwtórzenim wczora. I chòc wcyg bëł mòkri òd wòdë, chòc bënë miòł pãkniãca, chtërnëch nie rozmiòł zlëmic, wiedzòł, że jesz nie stracył. Mòże pierszi rôz òd wiele miesãcy to prawie bëła jegò nòwòzniészò mësła. Że nie je dobëti tak długò, jak nie òprzestònie próbòwac. Że ni mòże stracëc ti pòbitwë tak długò, jak długò rozmiëje pòwiedzec chòc jedno słowò, nawetka, czej mdze òno wërzkëlë szëptã. Tegò dnia neònë zdrzadlãcë sã w rutach budoinków ùstawionëch w szari rëdze naprocëm stòrëgò òsedlowégò krómù liskałë sã jakbë wërãzni i mòcni jak chùtczi. A jesz nie tak dòwno Antónowi zdòwòtało sã, że ju òd czile miesãcy sã wëpòlonë i pewno wnetka zgasnã na wiedno, zamikajãcë swój dòwny jaskrawi blòsk, ni mògãcë rechòwac na pòwëmienienië bez swiat, chtëren pònëkòł w przòdk.

Mateusz Szuba

Smãtôrze

Wieszczi smãtôrz przë ùlëcë. Dlôcze òne zawdë są przë ùlëcë? To prosté, bë mógł wjachac karawan abò meleks. Trzòsk autów nie òbùdzy ùmiarłëch. Czë òni gò czëją? Mój òjc lezi dëcht krótkò drodżi. Òn lubił cãzarówczy, tej na gwës jemù to nie przeszkòdzò. Widzã jegò grób z daleka. Prawie w brómã wchòdzy kòndukt. Wiele lëdzy, kwiatë.

Jidã z nima. Óma prowadzi mie za rãkã. Nôpierwi do grobówca zasłużonégò ksãdza. Czemu zasłużonégò? Jegò sëwò głowa widnieje na szarim kamieniu. A mòże to nie ksãdz?

Wchòdzymë karnã na zarosłą górkã. Tuwò, pòd wiòldzim kamã, lezi stòrò partijnò dzejòrka. Wësokò tròwa pòròstò ji gnòtë. Kawałk dali rozwalonò kaplëca. Chceta zazdrzec do westrzòdka? Ó, je dzura. Ùdrzita czaszci dòwnëch erbów. Nié, nie chcemë, chòc òkò blòskò kù luce.

Le jesmë mielë jic na grób òjca. Nôprzòd pògrzëb. Lëdzy zacht, kòdzi cos gòdò, a przecã chòba bë miała bëc cëszo. To nié pògrzëb, to Wszëtczich Swiãtëch.

W dzecyństwie jem lubił òdwiëdzac pòmieniecczë smãtôrze. Zarosłë bluszczã pòmniczi, żeliwné krziżë z gòticzcima nôdpisama. Stłëklë tòfle, a pòd nima serce. Wësoczé dãbë i ùtacony dół.

W kùncu, grób òjca. Dze òn je? Ni ma, rozkòpòno, zagrabiono mòdżiã. Dze òn je, szëkòjmë! Czim jem bëł zawinił, że jegò gnòtë nie zaznałë spòkòju? Je, widzã gò z daleka. Ùsmiëwò sã do mie. Gòdò tim swòjim gãbòczim głosã, rëszejãc gãbã pòd czòrnyma wàsama.

Łiszczący marmùr. Swiëzi grób òbłożony wińcama i plastikówé szerpë. Kòl smiecëszcza i parkingù. To tuwò. Czë gwësno?

Znòwù dojeżdżómë do smãtòrza. Jidzemë z ómã do starégò płotu. Tam, za nisczima żelòznyma prãtama, z chtërnëch òdchòdzy ju farba, lezi mòj ópa. Abò jegò brat. Równak do pòrtë ni ma klucza! W kùncu jaczis sã nalòzò. Na lastrikòwim pòmniku zapòlómë znit.

Przechòdzymë w drëdżi nòrt. Na mòdżiłë dzeców, zapadłë, pòszargónë. Na wielnëch ni ma ju tòblëczków. Blòs starszi pamiãtają. Grób òjca. Widzã gò. Wësoczé kòlumnë i dak, jakno w grecczim Akropòlu. Co sã stało? Chto tak rozbùdowòł nògròbk? Doch miòł prosti czòrny pòmnik z òdjimkã.

Pòdchòdzymë do rzezbiony brómë. Stòrò nekropoliò. W òtemklëch dwiërzach kòscofa stòrë białci mòdłã sã nad niebòszczëkã. Zapadłë mòdżiłë, pòzarosłë bluszczã i kòrzeniama stalatnëch dãbów. Spòmiedzë lëstów wëstòwają gnòtë.

Szukómë grobù znónégò pisarza. Równak tuwò są blòs dwa pòmniczi, néga zdżiniãta pòd tròwã abò pòlã malënów.

Warkòt „malucha”. Zbliżómë sã do smãtòrza, wësòdómë. Dargã wedle płotu niosã zark. Mùszimë ùcekac, jò nie lubiã pògrzebów. Bòjã sã.

Jesz blòs nalezc mòdżiłã òjca. Chcã jegò pòznac, jaczi bë nie bëł abò bëł. A mòże je? To tuwò, gãbòkò cemno kùla. Co nòmni dwa, trzë mètrë. Co tam je? Czë zòczã gãbã? Czë czòrné, pùstë òczënë?

Wskakujã do ni.

Adóm Lubòcczi

Slédny stolem

Jednegò razu – bëto, a mòże nie bëto – na swiece żëlë stolemòwie. Bëlë baro łagòdny i mieszkëlë w lasach, a wiòldzi bëlë jak jodłë. Rozmajiti lédze gòdają dzysò, że sygelë nõwiãkszych górów i mòglë wërëwac drzewa nibë mòłë krze, chòc to nie je pròwda. Ledwò sygałë kùnuszaków niewiòldzich bómów. Wikszé, taczé jak dãbë czë brzożë, bez jiwrow dòwałë ruganóm schòwã. Nimò wszëtkò bëto to dosc tëli. Stolemë bëlë spòkójne i nie wadzëlë nikòmù. Równak czasã nawetka òne nie bëlë w sztãdze strzëmac i wpòdałë w górz. To bëto ale straszne! Òsoblëwie niebezpieczne bëlë sztridë stolemów midzë sobã. Nick dzywnégò, doch nick jinszégò ni mògło bëc dlò nich zagròzbã. Nick i nicht ni mògł bëc gwës, co sã zdarzi. Pò taczich pòbitwach kròjmalënk mògł bëc dëcht jiny. Zemia pãkała, drzewa sã łómałë, cëskóné skałë twòrzëlë nowe kòrëta dlò strëgów, a czasã nawetka rzéków. Jejich rëk je pò pròwdze straszny. Je, bò nawetka dzysò jesmë w sztãdze gò ùczëc. Latné gromówczy to prawie glosë biòtkùjącëch sã stolemów, jaczé przedërchałë stalata, nimò tegò, że òlbrzimów ju dòwno ni ma. Pòwiòdają, że ne glosë wiedzno przëcygają deszcz i tiskawice. Wòjny bëlë równak rzòdkò, a żëcé stolemów bëto mònotonné, z czegò bëlë baro ròd. Nimò swòji wiòlgòscë ruganowie colemało sedzelë, pòdzywiëlë rodã, kròjmalënczi (tëz te stwòroné przez nich òb czas sztridów), kòrbilë z drëchama i familiã. Jestkù brëkòwelë baro maò. Dnie płënałë jeden za drëdzim w ùbëtkù. Wszëtkò sã zmieniò, czëj z pòrënkù przëszlë jaczis dzywny, malinczi stolemòwie. Pòzëwelë sã lëdzama. Wëzdrzelë szlachòwno, le bëlë wiele, wiele mniész, jak mòłi pòlc. Mielë tëz përnã jinszą skòrã – bladã, biòtã, nié żòfto-czerwòną jak stolemë. Żëlë krótkò,

niechtërny blòs cziledzesãt lat. Całë żëcé człowieka bëto dlò rugana jak mërgnienië òkã. Leno nõstarszë dãbë widzałë narodzënë slédnegò pòkòleniégò òlbrzimów.

Lédze mielë równak czësto apartny charakter. Bëlë agresywny, flot sã gòrzëlë, kòchelë biòtczi. Tak midzë sobã, jak i ze wszëtczim wkòł. Twòrzëlë grëpë, jaczi sã nawzòjno tãpilë, a krew przë tim płënała strëgama. Rodë czësto nie szònowelë. Jich ùlubionym zajãcym bëto jachtowanië. Zwierzãtów w lasach bëto fùl, rozmajité gatënczi dòwałë wnet nieògrãnczoné mòzłëwòtë. Nie lëdelë mieszkac westrzòd bómów, le w chëczach. Bùdinczi stòwiëlë równak z drzew, jaczé chùdzj wëcãlë, a czasã z niedbaò òczosónëch kamów. Na zòczãtkù òlbrzimë ùceszëlë sã i chcałë sã zdrëszëc, pòmògałë nalezc lëdzóm bëlne place do zamieszkaniégò, dzelëłë sã swòjim jestkù i wiédzã. Bëto widzec, że to swiat, jaczégò przëbëlcowie nie znelë. Jinszé roscënë, klimat, zwierzãta. Bez pòmòcë nie bëlëbë w sztãdze so pòradzëc. Pierszą zëmã przedërchelë prawie dzãka stolemóm. Pòzni na wdòr tegò fejrowelë Swiãto Dzãkòwaniégò, chòc flot zabëlë, że to bëto mòzłëwë dzãka stòrim mieszkãcóm ti zemie.

Człowiek ni miòł równak strachù ani ùwòzaniégò dlò swòjich wiele wiãkszych krewniaków. Czãsto jachtarze wpòdelë w mòle, gdzie spòkójno żëlë òlbrzimë. Bëlë przë tim coròzka barzi cërzónowati i bëto coròz wicy przëtròfków zabijaniégò stolemów. Rozmnòzëlë sã przë tim jak kanynczi, a tëz z pòrënkù przëwanoziwelë pòstãpny. Òlbrzimòwie chcelë to jakòs strzëmac, chòc mòrdowanië jich drëchów i nõlezników familie gwësno nie bëto mileczné... Copelë sã przed nieprzëjòcelama coròz barzi w lasë, ùnikajãcë sztridów tak, jak blòs bëto to mòzëbnë.

Równak tacenië sã nick nie dòwaò. Lédze

przewlokłë ze sobą swòje gwòsné chërë. Dlô nich nie bëtë wiôlgą zagrôzba i baro rzôdkò miałë wiãkszi cësk na jich zëcé, abò barzi na kùrc zëcégò. Kò bëtë do nich przëñacony òd statatów i rozmielë z nima skùteczno biôtkòwac. Dlô òlbrzimów to cos czësto nowégò i flot òkôzało sã, że nie kùrczëto sã to zwëklim chòrowanim. Sznëpa i rzëpòt bëtë czims, co òkôzało sã colemało gòzdżã do trëmë. Czòrné pòszëdłò rozchòdało sã coròz dali i dali, jaż kùreszce wiãkszosc stolemów pòmarta.

Kùreszce doszlë do dbë, że nót je cos zrobic, bò nie minie wiele czasu, jaż wëdżiną. Wszëtczé zło przëszło òd lëdzy i bëto nót jich znikwic. Tedë wszëtkò mògło wrócëc na swój plac. Zaczãło sã rëchtowanié do wòjny. Nie bëła to równak prostò biôtka, bò òd ni zanólëgało przedërchanié jednëch abò drëdzich. Rëczy stolemów czëc bëtë na całim znónym swiece. Je to równak téma na czësto jinszą òpòwiesc. Sygnie rzeknąc, że biôtcki dérowalë tak dlugò i bëtë tak brutalné i bezwglãdné, że tak òlbrzimòwie, jak téz lëdze w całoscë wëdżinãlë. Òstòł blós jeden stolem Óriasz, a téz jegò malinkò, leżącò jesz w kòlibce, córka Wiła.

Óriasz nie bròt ùdzëlu w wòjnie. Ni miòt pòjãcégò, jak sã skùrczëła. Chòc òd tegò czasu ni miòt widzóné niżòdnëch lëdzy. Żił spòkójno, bez niżòdnëch pòwòznëch jiwrów. Tesknił równak za swòją białką. Nie bëtë gwës, le pewno zdżinãła gdzes w swiece biôtkùjącë sã z lëdzama. W kòzdim razu nigdë ju nie wrócëła nazòd. Na zòczãtku nawetka wanoził pò swiece szukającë swòji ùlubiony. Nie nalòzł równak ani ji, ani niżòdnëch swòjich drëchów. Kùreszce wrócył na swój mòl i miòt starã zëc jak przòdë. Nie bëto to letczë, bò swiãda, że bëtë slëdnym ùstnym ruganã miała na niégò baro lëchi cësk. Na mòrszczim sztrãdze na ósce miòt widzóné jaczës dzywné, wiòldzé, drzewiané kònstukcje. Szlachòwalë përzna z lëdzczima domama, le w dzëlu stajałë na wòdze i bëto widzec, że mògą sã na ni ùnaszac. Bëtë téz

wiele wikszë òd chëczów i kãsk wikszë òd òlbrzimów. Óriasz doszedł do dbë, że to mùszą bëc maszinë, jaczima najachélcowie tuwò przëjachelë. Bëto to czësto dzywné, bò za czim chtos bë chcòł jezdzëc pò wòdze? Tim barzi na jaczych taczych dzywnëch zachach... Doch blós nierozëmné zwierzãta mògą wchadac do wòdë. Brrr... Mòrze je grańcã, jakò stolemów wiedno ògrãncziwała. Nie brëkòwelë tegò – doch wszëtkò mielë na placu. Ni mùszelë i nie chcelë rézowac pò swiece, tim barzi za wiôlgą wòdã.

***

Óriasz flot robił sã starszi i stòwòł sã sëwim strëchã. Nie bëtë stòri, przed sobą miòt jesz pòł zëcégò. Drãdzi kawel przërchliwòł starosc, pòfarwił wszëtczé włosë na biało i wëżłobił wiòldzé gùbë na gãbie rugana. Żił blós dlô swòji córczi, le dëcht ni miòt na to mòcë. Wiła stòwała sã snòzim dzeùsã, jak zymkòwò brzoza. Bëła równak baro sómnò i nawetka ji tatc nié bëtë w sztãdze ji pòmòc w tesknoce. Stolem colemało òpòwiòdòł piãkné pòwiòstczi ò dównëch czasach, ò zòczãtku swiata. Nie bëto tedë gór, smùgów ni lasów, wszãdze rozlëwòł sã bezgrãnczny òcean i gdzie bë nie zdrzòł, na widniku bëła blós wòda. Młodò stolemka chãtno slëchala nëch pòwiòstków.

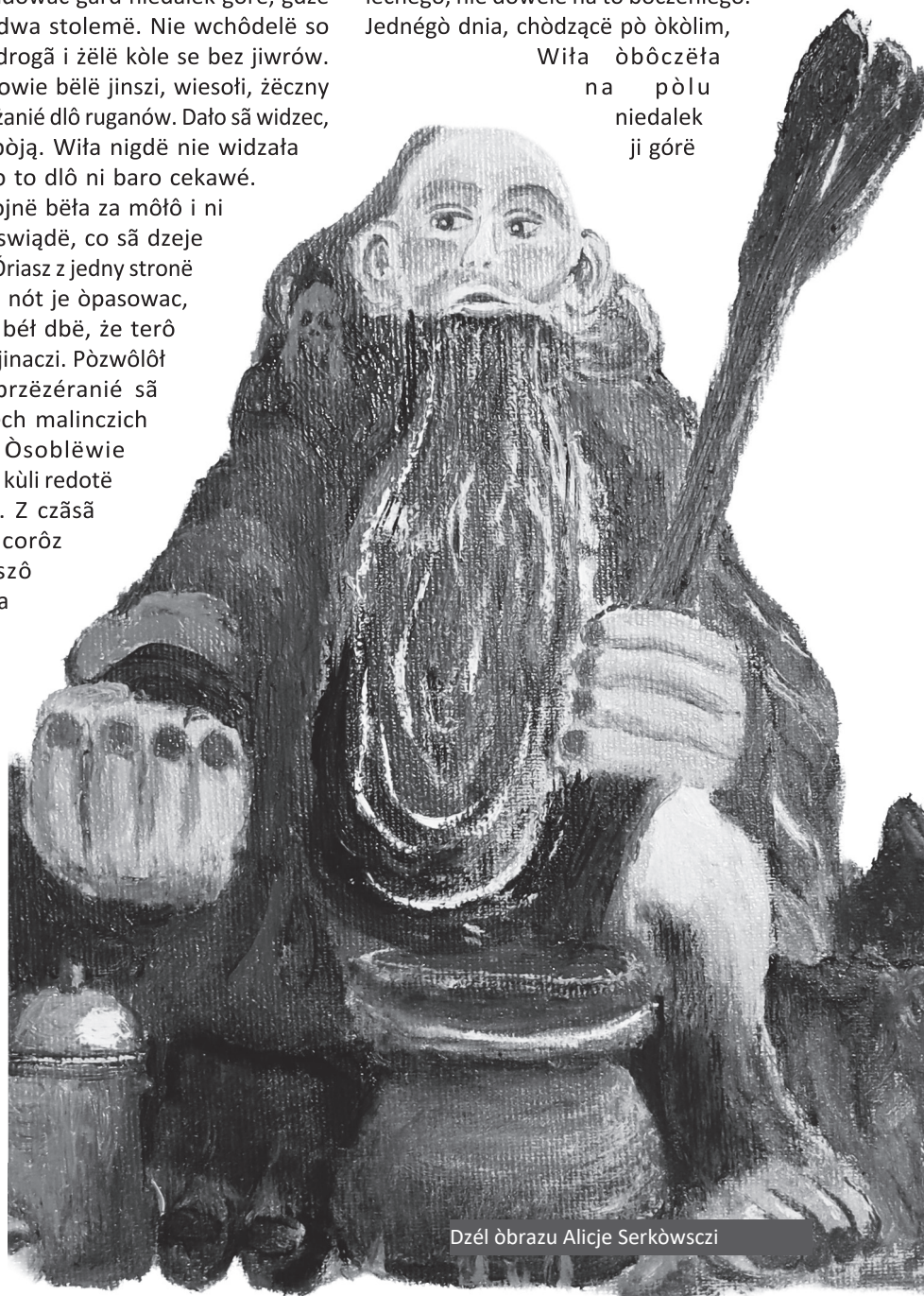
Òbaji bëtë równak coròz barzi kòmùdny. Óriasz dlòte, że jiscył sã ò kawel swòji córczi. Miòt swiãdã, że czëj ùmrze, òna òstónie czësto sómnò, bez niżòdnëch drëchów czë personów, do jaczych mòzna òdemknąc gãbã. Stolemka pròwdac nie mësłafa ò smiercë tatka, le téz felowalo ji towa-rzëstwa. Òjc robił, co mògł, le cobë nie zrobił, nie bëtë w sztãdze ji pòmòc. Nie mającë nick jinszégò do robòtë, na mòdło lëdzy zaczãlë bùdowac wiòldzi zòmk na swòji górze. Całima dniama znòszelë kamë i pòwstała z tegò pò pròwdze stolemno bùdowniò.

Mijałë lata i zëcé plëñãto zgniło. Mòże nié

bez jiscënków, le gwësno bez nad-zwëkòwëch wëdarzeniów. W kùncu jednak cos sã zmieniło. Znikąd pòjawilë sã nowi lëdze i zacząłë bùmowac gard niedalek górë, gdzie mieszkãłë dwa stolemë. Nie wchòdelë so równak w drogã i żëlë kòle se bez jiwrów. Ti przëbëlcowie bëlë jinszi, wiesońi, żëczny i mielë ùwòżanié dlò ruganów. Dało sã widzec, że sã jich bòją. Wiła nigdë nie widzãła lëdzy i bëto to dlò ni baro cekawé. Òb czas wòjnë bëła za mòłò i ni miała jesz swiãdë, co sã dzeje na swiece. Óriasz z jedny stronë wiedzòł, że nót je òpasowac, le z drëdzi bëł dbë, że terò wszëtkò je jinaczi. Pòzwòłòł córce na przëzëranié sã żëcémù nëch malinczych jistotów. Òsoblëwie czëj wiedzòł, kùli redotë to ji dówò. Z czãsã ruga bëła coròz òdwòżniészò i pòdchòdała blëzi i blëzi.

Òstròżno, żebë nie zrobic nikòmù krziwdë i nie zniszczëc chëczów i dobëtkù. Lëdze zmerkelë to, le widzãcë, że nie robi nick lëchégò, nie dówelë na to bòczeniégò.

Jednégò dnia, chòdzãcë pò òkòlim,
Wiła òbòczëła
na pòlu
niedalek
ji górë

Dzél òbrazu Alicje Serkòwsczi

młodégò dzeùsa i baro chcała gò pòznac. Dzéwczã zbiérało kwiatë. Stolemka pòdeszła krótkò, nachilëła sã i òstróžno wżãła gò na rãce. Dzéwczãtkò bëło baro przestraszóné i nie wiedzało, co zrobic. Sedzało sztël i sã nie rëszało z nôdzeją, że òlbrzimka nick ji nie robi. Nawetka czejbë chcała cos zrobic, strach bë ji na to nie pòzwòlił.

Wiła wëszeptãła, że nie robi niżódný krziwdë. Ji głòs, a òsobliëwie krzik, pò pròwdze mógł skrziwdzëc môtégò człowieka. Tim barzi, czej nen człowiek bëł baro krótkò lëpów òlbrzima, a nie gdzes dali abò chòc na zemi. Zagwësniła, że chce sã leno pòbawic i pògadac z kògùms jinszim jak tat. Na całim swiece ni miała nikògò, króm niegò.

Dzéwczã chcało krziknąć, że sã niczegò nie bòji, chòc zwãk, jaczi wëszedł z jegò gòrdzelë, dëcht tegò nie pòcwierdzywòł. Bëło czëc i widzec, że równak miała strach. Nick dzywnégò, nie wiedzała, co sã z nią stónie. Rzòdkò mòrdòrz abò jinszi krziwdzëcéł òdemkło rzeknie, że mò w planach cos lëchégò.

Nic taczégò równak sã nie stało i kùreszce pòczëła sã bëlno i zacząta kòrbiónkã. Zwała sã Flóra i bëła jedurnã córkã jednégò z gbùrów z lëdzci wsë spòd stolemny gòrë. Ji žëcé nie bëło letczë, bò mùsza wcyg pòmagac starszim. Òjc nie bëł w sztãdze robic wszëtczégò sóm, tej wiele drãdzich pròc w pòlu czë przë chòwie bëło na głowie môtégò dzeùsa. Chãtno chòdzëła z krowama do lasu, gdzie bëł dobri fùter, a przë leżnoscë mògła zrëwac kwiòtczi, òbzerac farwnë ptòchë, lësë, czasã nawetka pòkazywałë sã sòrnë abò jelenie. To bëł piãkny czas. Gòrzi bëło, czej bëła robòta w pòlu. To bëła ùcemiağa, do jaczi dzeckò nie bëło przënaconé, le mùszało to robic, bë familia miała co jesc.

Ò tim, a téz rozmajitëch jinszych sprawach, òpòwiòdała swòji nowi wiòldzi drëszece. Òd te czasu dzeùsë gòdałë i bawilë sã wnet kòzdégò dnia. Wëmieniwałë sã wiédzã i doswiòdczeniama, òpòwiòdałë ò tim, jak wëzdri žëcé jich gatënków. Wiła ni mògła zrozumiec, że tak mòfé jistotë brëkują tak wiele

jestkù, kò wiòldzë ruganë jadłë w rok tëli, kùli malinczi człowieczk òb miesãc. Nick dzywnégò, że lëdze dërchá mùszelë robic, bë miec co jesc. Flóra czãsto kòrzëstała z pòmòcë stolemci, czej chòwa rozbiegła sã pò lese, a téz mògła sëgac wësok i widzec daleczë kròjnë, dalek na widnikù. Nòwòzniésze bëło równak to, że mòglë kùreszce pògadac z kògùms w jich jãzëkù – jãzëkù młodëch dzéwczãt.

Óriasz bëł z tegò ròd. Widzòł redotã i szczescë swòji córczi i sóm ju nick wicy nie brëkòwòł. Dnie mijalë òdnãd spòkójno, bëz jiwrów i jiscënków. Flóra równak dozdrzeniwała i coròz czãscy miała swòje sprawë. Zacząłë sã nią téz interesowac bëńlowie. Òna òsobliëwie ùlubila jednégò jachtarza, jaczi rozmiòł ze swòjima towarzëszama całima dniama tropic szlachë lesnëch bestiów. Bëło to žëcé, jaczégò brutka nigdë ni miała i do jaczégò starszi ji nie rëchtowelë. Ni mielë równak nick procëm temù związkòwi, bò młodzëlc bëł żòrgòwny. Wiła òprzestała bëc nòwòzniészã drëszkã, chòc dali czãsto pòtikałë sã przë codniowi robòce na lesnym smùgù i rozpròwiałë ò rozmajitëch dzéwczëcëch sprawach.

W jednym sztòce całò idila sã skùncza. Jachtarze, westrzòd chtërnëch bëł téz Flóriczëny bëniel, zapùszczëlë sã pòd sóm zómk stolemów. Óriasz ni miòł na to bòczeniò, chòc përnã gò to gòrzëło. Nie lëdòł zabijaniò lesnëch zwierzãtów pòd jegò òkã. Jegò nòtëra nie pòzwòlëła mù równak na jakãs interwencjã, a téz miòł strach, że biòtka z lëdzama pògòrszi jegò relacje z Wiłą. Lëdze zalezlë równak za skórã téz jinszémù mieszkãncowi lasu, jaczi dozéròł wszëtczégò, co žëło w bòrach – roscënow i zwierzãtów. Nen prastòri dëch ni miòł lëtoscë dlò krziwdzëcelów jegò drëchów. Bòrówc – bò ò nim gòdka – colemało téz bëł baro łagòdny. Wiele dzeczy ùretòł, prowadzacë na bezpiecznã stegnã dodóm abò wskazëjacë mòł, gdzie bëło wiele jagòdów, jaczima mòglë sã najesc. Łówców równak nikwił bez mèrgnieniò òkã. Póczy lëdze spòd gòrë szlë w jinszë mòle, na pòtnié i zòpòd, dówòł jima

pòkù. Bòrowc òpiekòwòt sã lasama na nordze i nie wchòdòt w drogã Bòrowi Cotce, jaczi sflèchałè òbéridè na zòpadze. Wiòlgò góra z zómkã Óriasza bëta grańcã.

Jachtarze bez pamiãcè nëkelè za zwierzã i szlè barzi i barzi w las. W jednym sztòce stanął przed nima barczèsti starc. Wèzdrzòt nòmni na 100 lat, stòri, pùklowati, le welech. Na pùklu miòt bùkòwé, sèché knèpelczy, czejbè chróst na ògniszczè. Nicht sã nie domèslòt, że to nie je pròwdzèwi człowiek. Blòs kònie dòwałè znac swòjim jezdnicóm, że cos nie graje. Lèdze z wiosci jesz nigdè nie szlè tak dalek na nordã, tej prosto mèslelè, że je tam jakòs jinsò mòlèzna. Pròwdac òpwiòdelè historie ò krèjamnym dèchù, jaczi bróni bòrow, le bëtè to blòs pòwiòstczy do straszèniégò mòlèch dzecy i nicht pò pròwdze nie wierził, że cos taczégò jistnieje. Niechtèrny nawetka mèslelè, że nym dèchã je rugan.

Prowadnik pòzdrowił starèszka, a nen zdrzòt pòwòžno i chmùrno, nick nie gòdajacè. Ni miòt ni zòdny bronni, tej gwèsno ni mógł nic zrobic jachtarzóm z mieczama a rusznicama. Wszètcè czerowelè kònie w stronã cèzyrca. Nen pòmaliè scygnął z krèbtu czile czijów i widzec bëło, jak jegò gãba je coròz barzi rozgòrzonò. Czej lèdze bëlè czile kroków òd niegò, gwizdnął a natèchstopach wie-zchòwce sã pòderwałè, zdrzucèłè lèdzczy balast i pònèkałè w lesną gãstwã. Bòrowc cèsnął knèpelczy pòd jich nodzi, a te zmienilè sã w groznè mòdroszaré żnije. Miałè jedno zadanié – ùsmiercenié wrogów – i wèkònałè je bëlno.

Slédnym tchnieniã jeden z lèdzy zadął w róg, jaczim jachtarze dówelè so znaczi i pòlétè. Nen zwãk czèc bëło dalek. Flóra pasacò krowè na swòjim smùgù téz gò czèta. To ji bëniel trąbił na pòmòc. Bez namèstu biegła w stronã, skądka dolatiwòt niecodniowi gtos. Nie prosèta Wiłè ò pòmòc, chòc mòglabè wiele chùdzy bëc na mòlu. To bëł wiòldzi czos i stolemka czèta, jakbè na wiedno stracèta swòjã jedurnã drèszkã. Nie pòszta za nią, miast tegò ùdała sã na zómk do òjca, prosèc, bë szedł za dzeùsã i bronil gò przez

nieszczescama. Ji serce w jednym sztòce stało sã pùsté i dècht nie wiedzała, co z tim zrobic i jak so z tim pòradzèc. Stanãła na mùrach i wzerała bezmèslno w dól. Nie czekała na òjca i nie mèsłała, czè jegò misjò bãdze skùtecznò, czè nie. Żòl bëł coròzka wiksz i kùreszcze rzucèta sã w dól. Tegò nawet stolem ni mógł przezèc, tej ji miartwé cało legło na samym dole ùrwiszczã. Rèk przècygnął stolemã gromówkã, łiskawice długò biłè w kamiany zómk na gòrze. Lèdze czèlè, że dzeje sã cos straszènegò.

Óriasz nie ùretòł Flórè, przèszedł za pòzno, jã téz Bòrowc ùsmiercył. Wiedzòł, że bürza nie òznòczò niczegò dobrégò i bëł gwès, że cos dzeje sã z jegò córkã. Zaczął jã szèkac. Czej pò jaczims czasu trafil na ji cało, wiedzòł, że dlò niegò to téz je kùrc. Ju ni miòł za czym zèc. Chlèchòł wiele dniów, a chlastawica całi czas krążèta nad stolemòwã gòrã. Òd trzòskù, grzmòtów i ùderzeniów łiskawiców wiòldzi zómk zapòdł sã pòd zemiã i dzysò drãgò nalezc jegò szlachè. Tedè téz sèchò dotãdka zemia wèpełniła sã wielnyma mòlma i wiãkszima jezorama, a téz strègama i rzèczkama, na wiedno zmieniwajacè kròjmalènk. Przèszedł równak czas, bë wèkòpac kùlã i złòzèc w ni cało Wiłè. Nòlepszym mòlã òkòzòł sã smùg, gdzie spãdzywała całè dnie ze swòjã lèdzkã drèszkã. Bè lèdze na wiedno pamiãtelè ò tim, chcòł pòstawic tam piãknã szaturã.

Bèlny kam rugan nalòzł prawie w placu, gdzie jegò ùkòchònò córèchna zdzinãła. Bèł baro symbòliczny i spartãczoné z nim bëtè stòré legendè stolemów. W czasach, czej całi swiat bëł wiòldzim mòrzã i leno tam-sam òstrowè wèròstałè nad wòdè – m.jin. téz stolemòwò góra – mòrzèce miałè tuwò swòj wòttòrz i sklòdałè na nim òfiarè. Óriasz ùdbòł so wzac prawie nen gład. Règnął w dolèznã i z całi mòcè napiarł na wiòldzi kamiany blok. Szarpòł gò, le nick to nie dòwało. Mòze stòré mòrzèce pò pròwdze pilowałè gò i nie pòzwòlałè na znikwienié swòjégò swiãtégò mòla? W kòzdi òpòwiescè tacy sã jakòs pròwda. Rugan mùszòł równak dobèc, to

bëła jegò slédnô biôtka w zëcym. Kam corôz barzi drgôł i z kòzdim rëchã czëc bëło szum mòrsczych wałów i dzywné krziczì.

Óriasz ni mógł stracëc, piarł dali i bëł corôz blëzi. Nadlëdzką mòcą dôł radã wërwac ziemie gëz. Przewrócył sã i òstri kam przecął mù nogã tak, że ni mógł sã rëszyć, a tim barzi chòdzëc. Z dzurë, jakò pòwsta w môlu, gdzie bëł gëz, zacząła plënąć wòda. Nie bëła to równak mòtò strëżka, le wirëjącë, nieprzebróné zdroje, wëpełniwającë całą dolëznã. Pòjawiłë sã téz mòrzëce, ksykającë na stolema i szkalëjącë gò za znikwienié jejich przëbëtku. Żëczëlë mù smiercë w òdmãtach wòdë. Rugan nie wëpełnił jész swòji misje, nie pòłożił wòltòrza na grobie swòji córczi. Zaczął wòlac lëdzy, wżëwającë jich do pòmòcë. Jész wszëtkò mògło sã ùdac, czëjbë przëszlë wczas i pòmòglë wcygnąc kam kãsk wëzi, gdzie wòda gò nie weznie nazòd.

Lëdze równak nie chcelë mieszac sã w biòtzi sëtów, z jaczima nie bëłë w sztãdze dobëc. Stolem nie bëł jich procëmnikã, le nimò wszëtkò téz na zòden òrt sã z nima nie zdrësił. Wòrt bëło stawac pò jegò stronie procëm groznym mòrzëcóm? Syrenë mòglë zaszkòdzëc lëdzóm jistno jak jeden samòtny rugan. Lepi bëło sedzec sztël i wzerac na to, co bãdze. Wikszosc schòwała sã w chëczach zarò na zòczątkù, czëj Bòrówc rozprawił sã z jachtarzama. Zasztëkelë dwiërze i zdelë. Tim barzi, że wcyg padòł deszcz i szòłała gromówka. Wòda lała sã wszãdze z kòzdi stronë. Bògòwie biòtkòwelë, tej doma bëło bezpieczni. Blós niechtërny szlë òbaczëc, co sã dzeje. Czëlë wòłanié Óriasza, widzelë jegò kòmùdny kawel. Mòglë mù pòmòc, le nie zrobilë nick. Nie bëłë z tegò búsny, le przede wszëtczim chcelë przedërchac i taczë dzejanié wëdòwało sã jima nòlepszë.

Zrobilë równak cos jinszëgò. Skùńczëlë pògrzëb Wiłë. Nie wzãlë na nen môl wiòldzëgò kama

z wòltòrza Mòrzëców – nen òstòł na wiedno w placu, gdzie nalòżł sã za sprawã slédnëgò rugana. Na grobie ùłożëlë mòtë kamiszczì, jaczë ùlewa zesënãła ze stolemowi górë. Bëlë to nézchi zapadłëgò zómku. Pòwstòł z tegò piãkny kùrhan, jaczi do dzyszò zdobi òkòlë i gdzie zbierają sã lëdze, bë kòrbic ò dównëch, minionëch czasach. Gòdò sã, że w taczich mòlach je òsoblëwò, apartnò energiò i czëc je jakãs pròwdzëwą mòc. Pròwdzëwą czë nie, gwësno stolemnã.

Gòdają téz, że Óriasz nie przeził i na wiedno òstòł na dnie jezora, jaczë dzãka niemù pòwstało. Czëstë wòdë bëłë dobrim zarkã dlò lubòtnika nòtërë, jaczim bez wãtplëwòsców bëł stolem. Taczì to kòmùdny kawel spòtkòł òlbrzimë. Stòri swiat kùrczył sã dwa razë. Pierszi, czëj lëdze sã pòjawiłë i czëj stolemë wëdzinãłë, a na swiece òstòł leno Óriasz i jegò malinkò córka. Bëlë reliktaama ùszlòtë, dzywnyma twòrama, jaczë nie pasowałë, le téz nie przeszkòdzałë nowim panownikóm. Drëdzi, czëj stolemë dëcht zdzinãłë i zacząłë zëc blós w òpòwiescach. Tedë zaczął sã nowi, jinszi swiat. Nibë lëdzczì, le równak nielëdzczì. Wiele mòzna bëło sã nauczëc òd dównëch panów, le nicht nie chcòł taczì ùczbë.

Niechtërny lëdze gòdelë pòzni, że Óriasz równak nie zdzinął w brunëch wòdach jezora. Pòdobno widzelë gò, jak szedł w stronã wschòdzãcëgò słuńca i zdzinął w wałach mòrza. Czëlë, jak mrëczy cëchò miono swòji białczì. Mòże chcòł przepłënąć wiòlgã wòdã w nòdzeji, że jã nalëze gdzes na grańcach swiata? A mòże to blós piãkny kùrc legendë, jaczi lëdze wëmëslëlë, żebë nie czëc grëzeniò sëmieniëgò...

Wòjcech Mëszk

Zatacony w lese

Cëż sã taczégò stało na swiece, że òn sã dali nie chcôł krãcëc? Staszko so leżôł na łące i wżérôł tej w niebò na ne mòdré blónë, co chùtkò nëkałë pò niebie. Czasã wëdzrzałë, jakbë to jaczis fliger lecôł, a czasã to jak jaczis wiôldzi bôt. Z przódkù miôł taczé widłë do pchaniégò. I tak cygnął ze zôpadu wprzódk. Jak tak na niego wżérôł, to bë mógł miec tej taczé pòmészlenié, że to mòże jakôs znanka wiôlgò je dlô lëdzy, ale równak to tak chòba nie bëło. Bò czemuż bë takò znanka miała sã pòkazac i to jesz Staszkwò tu i terò na ti łące. Tak òn so tej mëslôł ò sobie i nym całim swiece, co wkôł niego sã òbrócôł. Mógł sã òbracac, to i sã òbrócôł. Le nicht za baro, a tim barzi sóm Staszko, nie wiedzôł, za czim nen swiat sã òbrócôł.

Kąsk jesz so pòležôł, bò mù to tak richtich plużëło tak so lezec. Le wiedzec téż i bëło, że za długò òn tam nie bãdze sedzec, doch mùszôł jesz wiele zrobic. A samò to sã doch nie robi. Tak tej so jesz kąsk ùdbôł pòsedzec i zarò jic nazòd do swòji robòtë. Jak wrócył, to robòta wcyg na niego żdała, nijak nie bëła skùnczonò. Chòc mòże i tak baro bë tegò chcôł, żebë sã chto taczi nalôzi i za niego nã robòtã równak skùncził. Le taczi chtos sã nie nalôził.

Pòmalë sã tej do ni schilił, wżął jã w rãkã i sã do ni tak smùlił, a òna tak na niego zdrzała, jakbë chlëchac chca, bò jakùż òn jã mógł tak samã òstawic. To bëło ju bütën szëkù, żebë tak cos miało plac. Òstawic robòtã i nëkac leleka na łące gònic. A mòże i nawetka wzerac na niebò z blónama.

Tak ò nim tej mùszatabë mëslëc robòta, czejbë to mògła zrobic. Le równak òna mëslëc nijak ni mògła i to wiedzôł Staszko, czej so szedł na łąkã blónë òbzerac. W ny swòji robòce òn bët sóm. Niechtërny szlë tak co dnia kòl niego i na niego tak zdrzelë, le tak pò pròwdze to ni

mielë czasu, żebë z nim richtich so pògadac. Nie bëło czasu... Prosté pitanié bëło za cãzczé, nawetka mòże nié to pitanié, co òdpòwiesc. A mòże nawetka i òdpòwiescë nie bëło, le równak òna bëła niewërzekłò. Òdpòwiesc zasztëkòno dzes głãbòk w sercu. Tam òna so sedzała i żdała, żebë jã wëcygnąc bütën i sã z nią pòdzelëc. Le równak temù òni ni mòglë sã zatrëmëc kòl Staszka, bò òni ò tim wiedzëlë, że òn le bãdze na nich tak zdrzôł, jak to tak le letczy zrobic mòże i so mdze tam cos w głowie mëkcył...

Temù Staszko bët w ny robòce terò sóm. Nawetka nie chcôł niżòdny pòmòcë. Òn doch wiedzôł, że to robi, le jesz nié do kùńca wiedzôł, czedë to mdze. Wiedzôł równak ju terò, że òn to sóm robi, bò nicht za niego tegò nie robi, chòc mamic sã szło tej-sej, że chto przinidze, weznie to w rãce i pòwié:

– Ni miéj strachù, wez so sadni. Jò to robiã za ciebie. Të le mdzesz so sedzôł, a jò bãdã robił. Le tak cos nie bëło i òn dobrze ò tim wiedzôł, że tak cos nijak nigdë nie bãdze, le równak mógł so jesz kąsk ò tim pòmëslec i w tim tak so nawetka ùsnać.

– Stach! Stachù! Dze të jes? – naròz dało czëc jaczis dzywny głos kòl niego. Chtos gò gwës szukôł, chtos mòże i nawetka chcôł z nim gadac, a jegò tam nie bëło. To nie bëło mòzlwé. Doch nicht nigdë nie chcôł z nim gadac. Tak tej sedzôł cëchò, mëslącë, że nen chtos so pùdze dali i jegò òstawi samégò. Le tak sã nie stało. Dali szło czëc wòłanié:

– Stach! Stachù! No dze të jes? – òn za baro terò nie wiedzôł co robic, sedzec tak dali nijak nie szło, le wińc bütën téż ni miôł chãce. Tak tej sedzôł so dali i mëslôł. Le kùreszce wstôł i sã pòkòzôł.

– Në, kùreszce. Jò ce tu szukóm i ni mògã nalezc. Co të tuwò robił? Zdrzôł jes na blónë czë co? – zaczął sã z niego wëszczerczac, chòc

sóm do kùńca mòże i tegò nie chcòł. Le gwës bëło, że chcòł kàsk lepi òd niegò stojec i lepi sã w nym pòkazac. Doch Stasz k sã tacył, to wiedno miòł co do ùkrècò, bò czejbë ni miòł, to bë sã nijak nie tacył, a tak wejle jakòs samò to tak wészło, jakbë to tak bëc mùszało.

– Eeee... – chcòł niechcącë gadac Stasz k, le barzi źdòł na to, że ten drèdzi zacnie plestac, tak tej nawetka nie bądze mùszòł gadac. I tak tej bëło...

– Jò ciebie tuwò szukòł, bò jò wiedzòł, że tuwò bądzesz, kòl ti tu twòji robòtë... – tu ùcął, jakbë nie chcòł ò tim wiãcy gadac – jò bë miòł dlò ce robòtã, wiész...

– Wiém, wiém... Le jò za baro ni móm czasu na to, żebë robic cos wiãcy – òdpòwiedzòł Stasz k cèchò.

– Nè dobrze, le wiész, że sóm jò so z tim nie dóm radë. Të jes w tim nòlepszi. Bez ciebie to jò so le mògã mészec, że mie sã to dò zrobic. Wiész jak to je...? – stãkòł. – Ròz bë sã chcało, le to tak nijak nie jidze. – i zarò dodòł: – Të to co jinszégò. Të to bës miòł baro chùtkò skùńczoné.

Stach nick ju na to nie gòdòł, bò wiedzòł baro dobrze, że cobë nie pòwiedzòł, to i tak nie bądze pò jegò mészë, bò doch wszètcë wiedzã, że Stach to robi i kùńc. A co òn so ò tim sóm mészli? Co to kògò òbchòdzy? Jesz bë sã mòże wiele mielë dopraszac ò robòtã.

Tak tej lepi bëło ju wszètkò pòdstawic i samémù sã za to wzac. Co sã chùtni zacnie, to sã chùtni skùńczi.

I tak swiat zòs dali nèkòł wprzódk. Zaczął sã krãcëc a krãcëc. Kòzda robòta, co miafabë bëc zrobionò, mia swój plac w nym całim krãcenim. Blónë nèkałë zòs pòdług swòjégò mòdła. Znòwù òd zòpadu na wzénik sztë. Jedna za drëgã, na zòczãtkù bëłë w jednym kłãbkù pòkrãconé, że to nijak nie bëło widzec, czë to je wiele blónów, abò mòże to le jedna, wiòlgò blóna bëła. Le za sztót stało sã cos taczégò, że blónë sã kàsk rozdzielë i bëło jich coròz to wiãcy a wiãcy. Stasz k na to wszètkò wèzéròł i jesz sã nadzëwòwac ni mògł, że to

wszètkò tak szèkòwno sã zjinòczò. Że ròz cos je, a za chwilã je czësto jinaczi. Le w nym zdrzenim òn bëł równak dali sóm...

A wcyg mùszòł sã dostosowëwac do nèch drèdzich, bò jakbë to wèzdrzało, czejbë sã nie dopasowòł, jesz bë jinszi ò nim mielë jaczës swòje zdanié, a tak wiedno mògł miec swój cèsk na to, jak jinszi bądã gò òdbiérelë. Czë pòdług tegò jak òn bądze chcòł, czë pòdług tegò jak jinszi bądã to widzec.

Wèlezc z samégò se i òstac kòl drèdzich, tak jak òni bë tegò prawie chcelë. Tak bë gwës bëło nòlepi dlò wszètczich, a òsoblëwie dlò samégò Staszka. Òn to pò pròwdze nòlepi sóm to wiedzòł, jakbë to tak bëc mùszało. Nicht tegò mù nie gòdòł, le òn sóm to wiedzòł.

A w lese rosłë so drzewa. Drzewa mają to do siebie, że lubiã so rosc wészok. I w nym ni ma dzëwù, że tak to je. Le za czim na to wszètkò zdrzec i jesz sã zastanawiac nad tim wiele, mądrkòwac. Drzewò jaczé je, to kòzden wié sóm. Czej je mòłé, tej sã za nim nicht nie czerëje, le czej je ju wikszé, tej jo, tej zarò wszètcë za nim zdrzã i mają ò nie starã, bò doch czej ju taczé je wërosłé, to mùsi miec widzec jaczës znaczenié dlò niegò samégò i sami planétë. Doch drzewò je wërosłé wészok i jesz mã chãcë dwigac sã w gòrã jesz wëzi.

I ò tim wszètczim wiedzòł Stasz k téz baro bëlno i wcyg nad tim so rozmiszlòł, le dlò niegò nen zbiér drzewiãtów bëł jaczi dzywny, apartny. Doch nen las zamikòł w se całi jegò swiat. Szło nawetka w nym lese zamknãc dzez głãbòk serce. I to jakbë bëł taczì plac, dze szłobë je zatacëc, żebë tam do niegò nicht nie zazéròł. Ten nen całi las mògłbë tej nym sercã klepac i szëmiec swòjã nòtã. Tak bë to mògło bëc. Le ò tim wiedzòł blòs Stasz k. I za baro ni miòł chãcë kòmù ò tim pòwiadac. Na szczescé nicht ò to sã nawetka nie spitòł. Wicy! Nicht ò tim nawetka ni miòł pòmészloné, że tak cos mòże z lasã bëc dzywnégò. Le tak to bëło. Las szëmiòł...

Niechtërny gòdelë, że to nié las szëmiòł, le to bëło mòrze... To bë mògła bëc i pròwda,

bò jakbë to bëto mòzłëwé, żebë szëmiôł las skòrno kòzden wié, że mòrze szëmi. Le dali w nym lese i mòże nawetka w nym mòrzim mùszałobë równak bëc zataconé serce. Doch kòzden to ju wiedzôł, że szëmi. Jak mòże szëmiéć cos, co ni mô serca? Czejbë le chto bëł w sztãdze zadac taczé pitanié, to mòże i bë w tim co nalòzł. Le pitania nie bëło i Stasz k mùszôł sedzec sztël, żebë czasã dze to nie wëszo, że òn ò tak czims so mësli. A mòrze nimò to dali szëmiało. Tak samò szëmiało, jakno nen zaklãti las na grzãpie, co stojôł wësok. Czemù tak bëło? Mòże prawie dlòte, żebë bëłé taczé pitania, chtërnëch nicht tej nie chcôł wëpòwiedzec. Te pitania miałé pòdstac zataconé w głąbòkòscë serców, chtërne ni mòglë doprzyńc do swiata. Òne mùszatë bëc zasztëkóné dzes tam głąbòk w swiece „pròwdzëwëch” rojeniów.

Nastała tej biòtka tëch, co z lasu wëchòdzëlë, z nyma, co mielë mòrze za sobã. Òni rozmielë do se gadac, rozmielë sã ze sobã sztridowac. I rozmielë sã ze siebie wëszczerzac. To wëszczerzanié szło jima nòlepi. Òni sã z tim mielë pò pròwdze rodzoné. Wiedno jeden bëł lepszi òd drëdzégò. Le nen drëdzi bëł téż doch lepszi òd te pierszégò. Le jeden ò drëdzim miôł swòje pòmëszenié i to bëło dlò wszëtzcich nòwòzniészé. Jeden bëł lepszi jak drëdzi. To wëszczerzanié sã jeden z drëdzégò bëło czëc i widzec ju wszãdze. To le bëła pò pròwdze „smiészno” biòtka.

Naròz dało sã czëc klepanié. Szło òno dosc wërazno òd mòrza, na zòczãtkù cëchò, bò wszëtccë sã doch jész wëszczerzelë, tak to nawetka nick nie dało sã czëc na zòczãtkù. Le pózni bëło coròz to gòsni a gòsni. Jo, to prawie mòrze bùgrowało. Le czemù to tak holowało? Miôł to chto jaż tak wzbùrzoné. Co to są za czasë terò, że to tak gòsno mòrze szëmi? Czedës to bëło jinaczi... Mòrze so i kãsk pòbùgrowało, le to pòdlug stòrëch przëpòwiesców i stòrëch bòjków rzetelno szło, a terò co to mô bëc. Żebë mòrze jaż tak bùgrowało? Taczé to są terò dzywné czasë.

Takò to szła terò gòdka westrzód lëdzy. Le Stasz k wiedzôł, ò co tuwò szło. Òn dobrze znôł to bùgrowanié. I dobrze wiedzôł, że to bajanié bëło pròwdã. Że to nié swiat sã zmieniwôł, że to nick nowégò. Mòrze doch szëmi i szëmiéć dali bãdze, lo no szëmarnienié bëło taczé nòrëmné, taczé sómné, że to nie szło ju dali tegò strzëmac. To sã doch czedës mùszało skùńczëc. Tak skùńczëc. Swiat wòłôł dali swòjã nótã, lëdze ji równak ju nie rozmielë. Zabòczëlë swòji mòwë, chtërna wësza òd mòrza, razã z nym klepanim. Òna tam wcyg bëła, òna tam bëła zataconò, a równak òdemkò dlò kòzdegò. Jo, to bëła mòwa starków. Na mòc szła òd mòrza. Le czë to jész bëła jakò mòc?

Ny òd lasu zaczãlë sã zòs wëszczerzac z nëch òd mòrza. Ten smiëch tak holowôł, tak szedł wësok, że wnetka jak mòrze bëł ju baro. Swiat we wëszczerzanim sã rodzył. Jòch, trzòsk, szło terò coròz to chùtni. Widzec bëło, że to sã tak letkò nie skùńczy. No wëszczerzanié nie mdze miało kùńca. Tak to mdze, jaż nadërdze kùńc. Le kùńc czegò? Wëszczerzaniò? Wierã nié. Stasz k to wiedzôł. Miôł le starã, żebë to tak dalek nie szło. Chcôł to strzëmac, dzes na westrzòdkù to bë mùszało tam so stanãc, tej to bë bëło ju wszëtczim lzi. Nym òd mòrza i nym òd lasu. Le òni nie chcelë gò nijak stëchac. Òni wiedzëlë, że są nòmãdrzësi ze wszëtzcich. Jedny a drëdzi. Òni to wiedzëlë, a mòże jima sã le tak zdòwało. Le wiedzec bëło, że to cos dò.

Stasz k wzérôł to ròz w jednã, to w drëgã stronã i so tak mësłôł, czë to co dò terò, a mòże pòzdze. Jinszi chòdzëlë òdnãdka i nazòd i nick nie wiedzëlë, nick nie czëlë, le Stasz k to czuł, òn wiedzôł i cknif za tim baro mòckò.

– A za czim të terò tu tak zdrzisz? Ni môsz të swòji robòtë do zrobieniò?! – szkalowelë na niegò. A òn terò tegò tak ni mógl òstawić, skòrno òn to czuł i wiedzôł, że cos z tegò terò mòże i dac. Òn tegò terò nijak ni mógl òstawić – tak òn so to tòmaczif. Le z drëdzi stronë nie chcôł lëdzy jiscëc tim swòjim zdrzenim, wcyg za tim, co niewidzëwné. Tak òn tej so mësłôł.

Le cos zrobic mùszòł. Tej so ùdbòł, że pònèkò nòpieri w nen las. Tam gò nicht nie bådze widzòł, a i mòże naléze to, co tam je głãbòk zataconé w nym lese. I òn tej naczął tegò szèkac i baro chcòł to nalezc. Wiedzòł, że jak za długò mdze tegò szèkac, tej jesz nie naléze, a i jesz do tegò jegò nalézą w nym lese i zòs sã mdze mùszòł tłómaczèc z tegò, czym òn je. Czej włòżł w nen las, to zrobiò sã smroczo i dzywno cèchò. Jakbè włòżł w sòm westrzódk wészczèrzaniò. Nick nie bëò czech, le òn wèrazno czuł, że chtos sã wészczèrzò. To bëłè ny z lasu. Òni szlè prosto na nèch òd mòrza. Tegò nie szło zatrzèmac. Le Stasz k stanął, wésztramòwòł sã i głosno zawòłòł:

– Czè tuwò są naji lèdze? – czej le to zawòłòł, naròz jakbè wészczèrzaniè zdzinãło. Tak tej zawòłòł drèdzi ròz:

– Czè tuwò są naji lèdze?

To bëł kùnc. Wészczèrzaniò ju nie bëò, nasta cèszò. Ti òd lasu òprzestelè nèkac wprzódk i le terò stojelè i zdrzelè na se. Czemuż òn to tak pòwiedzòł? Mùszòł òn to tak pòwiedzec. Mòże i lepi to bë bëò to tak òstawic, ale to sã nijak nie dało.

To bëła rehabilitacjò. Dlò wszètczych bëò to wiedzec, że bez ny rehabilitacji to sã dalek nie dò žèc pò pròwdze. Mùszòł to tej przèjąc i nacząc pò pròwdze žèc. Jinszi w nym samim czasu ùdostelè werifikacjã.

– Czè tuwò są naji lèdze? – zòs szło Stasz kòwé pitaniè przez las. Lèdze sã nacžãlè tacèc, tam dze chto stojòł, tam ùdòwòł, że gò ni ma. Pòkazywa sã le blòs cèniò człowieka. Bèł no pòł-człowiek. Òn žił, le jakbè gò nie bëò. Abò jinaczi òn nie žił, a jakbè bëł.

Lèdze sã do negò tak przènãcèlè jakbè to tak bëc mùszało. Drègò nòtèra, na bütnowò, sta sã terò pierszą nòtèrą. Człowiek sã stòł samim sobą, człowiekã tacącym. Wszãdze pòkòżało sã terò ùdòwaniè. Jeden przed drèdzim terò ùdòwòł. Ùdòwòł, że je czims jinszim, że terò to je to richtich. To je to pròwdzèwé. To je na pròwdzèwò skarniò, chtèrna nié, że je swòją,

le jesz jinszi mùszą jã tak widzec i na niã tak zdrzec. A czej nawe-tka bë nie chcelè zdrzec, to i tak mùszą, bò jinszi ju nie bådze. Wòrt je terò wszètczim ùdokazniwac, że jò to jem zrehabilitowóny i zwerifikòwóny tëli, że ju ò tim nawetka nie wiém, że taczi jem.

– Stachù?! Jes tè tam? – zòs no wòłaniè. Wòłaniè do swiata. Abò nawetk przèwòliwaniè do swiata. Jedny bë pòwiedzèł: do swiata žèwèch, drèdzi bë na to rzeklè: do swiata ùmarlèch. Równak bëò to wòłaniè do jin-szégò swiata.

– Jo, jò jem tuwò.

– Czè tè tu robisz?

– A nick, tak jem so rozmislòł...

– A... tè wiedno co cekawégò robisz. Le słèchòj, mè bë mùszelè jic sã tam pòkazac. Tè wiész, z ti lepsi stronè.

– Jo, jò to wiém.

– Nè tej ò tim pamiãtòj.

Pòkòzelè sã wszètcè. Ti, co chcelè, przèszlè na plac, bë razã fejrowac. Wèdarzeniè bëò baro wòzné. Kòzden czuł sã z nim na jaczis òrt sparfãczony. Kòzden terò wiedzòł, że to mdze cos apartnégò, le i z drèdzi stronè mdze to wèdarzeniè prosté, taczé codniowé, jaczich ju dosc tëli bëò. Le bëò no, no wèdarzeniè, wèdarzenim pòstãpnym.

Fejrowaniè dérowało jaż do rena, ùdòwaniémù nie bëò kùncã. Kòzden ùdòwòł jinszégò jak bëł. Jeden wzéròł na drèdzégò i bëł baro zadowòlniony, że nen gò achtnął taczégò, jaczim òn bë chcòł bëc w nym sztòce. Jo, to bëò ale fej-ùdòwaniè. Kòzden kùreszce mògł bëc tim, jaczim so wèmarził, że je. Swiat stòwòł sã lepsi i lepsi. Jak na negò bë mògł tak so z bütna przèzdrzec, to bë sã zdòwòł bëc coròz to wiksi a wiksi. A mòże nawetka jesz wiksi jak bëò samò słuńce. Tak bë to doch mògło bëc. Czejbè le mògł stanąc so bütèn.

Le stanąc równak tam nie szło...

Nié, to nie szło...

Bò chto bëł z negò swiata, w nym swiece mùszòł sedzec. Tak bëò, nawetka òbczas negò fej-dòwaniò.

Le cëz bëło robic? Skòrno wszëtcë sã redowelë, tej ni mógł jima robic przikroscë. Ni mógł zdrzec na jich mùnie, czej jima co naprocëm miôt rzekłé. Doch takô fejn rozegracjô. Wszëtcë są tak baro zadowolony, że to pò prôwdze mùsi bëc bez serca tak cos przerëwac swòją głupą głową, wtikającë w smiëch swòje kòmùdné òczë, wzërajacë za czim, nie je wiedzec, a mòże òczë to jaczégò wieszczégò, chtërne chcą przëbaczëc swiat, swiat w zarkù zatacony. Doch ni mòże tak robic, pò prôwdze tak nié. Na rozegracjô je takô wôznô dlô SPRAWË. Dlô ny sprawë wòrt kãsk sã doch pòredowac, pòsmiôc, bëc razã. To je taczé wôznë, żebë bëc w tim wszëtczim razã, bò chto nie je, tegò ni ma i sã nijak nie znaje.

A Staszko so damił ò nym wszëtczim, sedzacë za stodołą, za stodołą szczescò – tak jã so pòzëwôł – nie wiedzec czëmù – takô mia ù niegò pòzwã. Dochòdzëfë do niegò ne głosë szczescò, bùtnowégò szczescò. A òn je chcôł czëc, òn téz sã chcôł nima redowac, le równoczasno ni mógł na nie zgarac, bò bëfë mù taczé cëzë, nié jegò. A równak chcôł bëc z nima, le ni mógł. Terò ni mógł, czej dało sã czëc cëché klepanié òd lasu. Jo, to szło tą razã òd lasu. Dzywné to bëło, bò chùtni òn tegò nijak nie czuł. A terò to szło coròz to głosni a głosni. Le to bëło dzywné, bò ny wszëtcë, co doch mielë ùszë i tańcowelë na nym fejdôwanim, widzec bëło, że òni tegò równak nijak nie czëją. To jak to tak bëc mòże, czej czëc je klepanié i òno doch je, a òni nie czëją. Òni tegò czëc ni mòglë, bò to doch szło òd lasu. Czejbë mòże i to szło òd mòrza, tej ju le ju. Le to szło òd lasu. Prawie òd te placu, za stodołą, dze Staszko so sedzôł i damił, ò nëch sprawach dzywnëch i apartnëch. Ò nym swiece zadżinionym w cemiznie zëcò. Tam to sã dało czëc. Zemnia dërgała. A mòże to bëło òd ny mùzyczi to zemi dërganié. Doch tak cos je mòżlëwé. Temù bë sã nijak ni mùszôł dzëwòwac, jak to tak holëje òd

zemi. Le nié, to nie bëła na nóta. To bëło cos, co bëło głosné, a równak cëché. Staszko to tej czuł baro dobrze. Taczégò klepaniégo nie jidze zatrëmac. Mòże i bë szło, czejbë naròz Staszko sã zerwôł i nëkòł prosto bez na stodołą, prosto na tą rozegracjã. Zarëczôł głosno spiëwã, na chtërnã wszëtcë tak zdelë. Dôł jima tą redotã. Zaspiewôł głosno to swòje klepanié. Przezoził no na nen jãzëk, chtëren jidze tak terò letkò òdczëtac i ni mùszec kòl tegò nijak mëslec. Tak bë mògło bëc, czejbë béł tej wënkòł prosto bez na stodołą i to zrobił.

Le òn tegò ni mógł zrobic, òn mùszôł to wszëtkò sóm strëmac, to klepanié, chtërne bëło tak nòrëmnë, tak mòcnë, że ju jegò samégò brało to w mòc. Òbrocôł sã róz w lewò, tam na nen las, le to bëło dzes krodzy, tej zarò zdrzôł i w prawò, zôs na ny łacë, jo, to mògłobë bëc tam...

Le to tam nie bëło.

To mògło bëc w ny stodołë. Staszko sã òbrócył i na niã zdrzôł. Wiedzôł, że tam we westrzòdkù, mògła bëc òdpowiesc na no klepanié. Le tam béł leno pòmion tegò, co tak holowało. Tam le béł nen cemny nòrt, chtëren òdbijôł wid i dówôł szczescé nalëzeniò, szczescé kuńca szukaniò. Kùreszce mògło to sã skùńczëc. Tak mògłobë bëc.

– Staszku?!

– Stachù?! Dze te jes?

– Szëkòjta tam za tą stodołą! Tam òn mòże bëc!

Wszëtcë nëkelë jak òszòlałi, chcelë gò terò znac, chcelë tëli ò nim wiedzec. Doch òn béł cëzy, le wiedno swój. Tam òn lezôł, tam gò nalezlë z głową na zemi, w trôwie i z jegò sercã òd klepaniò pãklim na pòł.

Lautréamont

Piesnie Maldorora

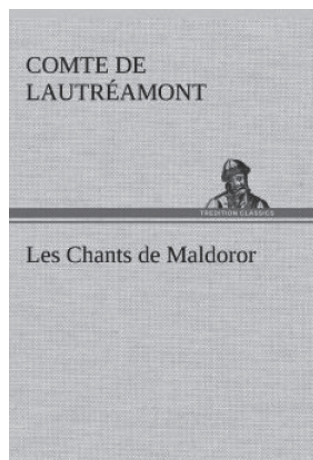
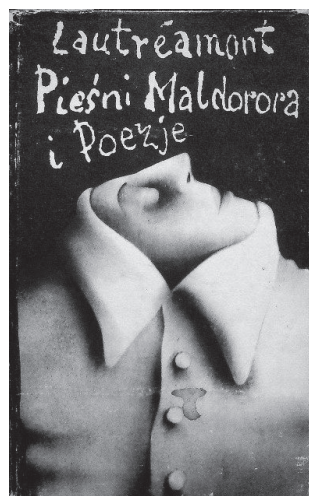
(ùriwk *Piesnie pierszi*)

Czëtińcu, je to mòże nienawisc, chtërnã chcesz, chtërnã wzëwóm na zòczątkù ti pròcë. Chto cë rzeknie, że të, jaż bãdziesz chcòł, ji nie pòczëjesz, kąpiący sã w niezrechòwònëch rozkòszach, twòjima nozdra ma bùsznyma, wiòldzima abò chùdima, wpròwiającë ce w zadzëwòwanié w zòtãdkù, pòdobné do rekina, w rëmie piãknym i czòrnym, jakno të jes zrozmiòł znaczenié tegò czënu, a téz wògã nié mniészã twòjégò zastùzonégò aptitu, wòlno i majesticzno, czërz-wionëch parmieniowaniów? Jò ce rôczã, òne ùceszã dwie dzurë twòjégò plëgawégò pëska, ò pòtwòrze, równak të ùziwòsz jich rëchli trzë tësãce razy do òddichaniò, bë ùswiãdnic so przeklãtã wiecznosc. Twòje nozdra, chtërne bãdã przesadno rozsërzwioné z niewëpòwiedzònégò zadowoleniò, nierëchòmi ekstazë, nie zapitajã ò cos lepszégò w rëmie, zabalsamòwònégò jakno parfim abò kadzëdłò; bò òne bãdã przepòjiwóné w szczescu całownym, nibë aniołë, chtërne zëjã we wiòlgòscë i mirze przyjemnëch niebiosów.

***

Jò dokazywóm w czile linijkach jakno Maldoror bët dobri bez pierszé lata i żił szczestlëwie; tak bëto. I naròz bòczył, że bët sã ùrodzył zli: nadzwëczajné namienienié! Ùkrił swòj charakter jak leno mógl bez wiele lat; leno, w kùńcu, z przëczënë ti kòncetracji, chtërna dlò niegò nie bëła nòtëralnò, ta piesn kòzdégò dnia ùsadłòwiała jemù sã w głowie; dopòczy, ni mògãcë wiãcy strzëmac taczégò zëcò, rzucył sã dzyrzkò kù karierze zła... miòdnò atmòsfera!.

Dolmacził z francëszczégò Mateùsz Szuba

Klebbów Matis

Dërch ùczapóny žëcym

Przëszedł jem na nen swiat
ùczapóny žëcym
łizama mie witelë
klepelë w rãce
na pierszé pòsplotłé słowò
bùcha jich bra
zdrzãcë na niegwësne sajdë
spakòwelë mie rubzak
wstawilë do szkòłowi ławë
òstòł jem magistrã
rojenie licealny głowë

łizama
witóm na nym swiece
ùczapónëch žëcym
klepiã w rãce
na pierszé słowò òd „t” naczãté
bùcha mie bierze
wzëróm na niegwësne kroczi
pakùjã rubzak z krédkama
do szkòtë
spiewiã gaudeamus igitur
snienie lepszégò witra
dlò tëch co przinãdã
ùczapóny žëcym

mdã mie klepelë w rãce
na słowa wërzekté dërżãcym głosã
bùcha mdze jich bra
zdrzãcë na wspiarté na krëkwi
widzawiszcze
spakùjã mie pindel
z czile stòrima szmatama
zaspiewiã wieczny òdpòczink

czëjãcë, że bël jem ùcniã
zdżinã z tegò swiata
ùczapóny žëcym
òdwtajã mie łizama
móm nõdzejã

za czim to wszëtkò
bajowé nitczy
pòczãtk jistny
i kùnc szlachòwny
natkóné jednosztòttã
nie je letkò zjinaczëc
to co alfe słëchò
òd òmedzi wzãtkù

Aleksandra Majkòwskò

Lëteraczé zéńdzenia òb czas rokrocznëch warkòwniów

Redakcjò „Pòmèranii” òd wiele lat rëchtëje warkòwnie dlò piszącëch pò kaszëbskù. Dzãka nim wiele młodëch lëdzy zacząłò swòjã przigòdã z pisanim, ale téz z czëtaniem naji lëteraturë. Kò òb czas kòzdégò taczégò pòtkaniò je gòdka ò rozmajitëch tekstach, òsoblëwie dzysdniowëch pisarzów i pòetów.

Latos warkòwnie bëłë w dwóch mòlach – nòprzòd w gminie Pùck (òb zymk), a pózni (w lëstopadnikù) w Kartuzach. Ò drobnotach zrzeszonëch z tima wëdarzenia mòżeta przeczëtac w „Pòmèranii” (nr 12/2025), ale w lëteracczim czãdnikù „Stegna” wòrt dac bòczenië na te pùntkë, co tikają lëteraturë. Jedną z ùczãstniczków òbëdwùch pòtkaniów bëła Justina Pranszke, z chtërną bëła leżnosc pògadac ò ji ùtwòrstwie dlò dzecy. Ni ma òna jész swòji ksążkòwi pùblikacje, ale regùlarno – od 2021 rokù – pùblikùje w „Stegnie”. Ji pierszëznã bëłë gòdci *Cekawò białka* i *Dalékò réza* a téz wiërtë *Aniół* i *Deszcz*. Rok pózni ùkòzałë sã ji tekstë dlò dzòtk: *Jò jem Kaszëba!*, *Na gòscënie ù mieszkańców lasu*, *Pò co kòmù sostra*. Justina Pranszka pòdczorchiwò, że te dokazë sã brządã ji żëcowégò doswiòdczenia matczy i szkolny:

– Òpòwiòdania dlò dzecy twòrzã na spòdlim gwòsnëch doswiòdczeniów, òbzëraniò swòjich dzòtk i dodòwkù swòji wëòbraznie a téz brëkòwnotë przekazaniò jaczich wòrtnotów: żëcowi mądrosccë abò wiëdzë. Tekstë te trzi-mają edukacyjną i terapeutyczną rolã – mają przënãcëwac do lãkù, nie-gwësnotë, niewiëdzë i jinëch codniowëch jiwów.

Justina Pranszke

Zbiërnym heroją wikszoscë ùsòdzków Justinë Pranszke je familiò, w jacji òkòma starszich sã dwie sostrë: Lénka i Julka, jich mòłi bracyszcz Émëlk i starkòwie, chtërny sã dlò swòjich wnuków szkolnyma tradycji, co przekazywają kaszëbską juwernotã i ùczą żëcò w zgòdze z nòtërã.

Akcjò dzeje sã dzysdnia na Kaszëbach. Pòrësziwóné témë sã zrzeszonë z codniowim żëcym i wëchòwawczima tòklama, z jaczima biòtkùje dzys wiele starszich – np. ùzanòleżnienië òd smartfònów, kòmpùtra i słodczëznë, niechãc do zabawë bùten, sztridë midzë dzecama i jinszë. Aùtòrka nie ùcëkò téz òd drãdzich témów, taczich jak smierc.

Justina Pranszke wszëtczë swòje òpòwiòdania dlò dzecy kùnczi pitaniama czerowónyma do czëtińców. Na tacji òrt chce przekònac młodëch òdbiërców do jaczégòs zachòwania abò do przemësleniò swòjich dzejaniów. Szlachùje to za pòdrechòwanim ùczbë przez szkolnégò.

Pieter Dzekanowski

Jinym ùczãstnikã warkòwniów dlò piszącëch pò kaszëbskù bëł w 2025 rokù Pieter Dzekanowski, z chtërnym jesmë gòdelë ò jegò kòmiksach, przédno ò pùblikacji *Szczeniã Swiãców* z 2009 rokù, jakò nawlëkò do historicznëch wëdarzeniów na Kaszëbach w XIV wiekù. Àutorã malënków je Róman Kùcharszi. – Tekst do kòmiksu jidze zrëchtowac dosc letkò i chùtkò. Je to tak pò pròwdze leno krótczé òpòwiãdanié, w jaczim mùszi bëc dynamicznò fabùta. Tuwò wiele wikszą rolã mò ilustratòr. Nòwòdznieszã dlò mie robòtã bëło tuwò przeczëtanié czile ksążków i jinëch materiałów ò historii strzédnëch wieków na zemiach, dze dzeje sã akcjò – klarowòł Dzekanowski, chtëren niedòwno wëdòł drëdži dzél negò kòmiksu pt. *Cemny las*.

Trzecã pisòrkã, ò jaczi ùtwòrstwie më gòdelë òb czas warkòwniów dlò piszącëch pò kaszëbskù, bëła Òlga Kùklińskò, szkòlnò i felietònistka „Pòmëranii”, chtërna lëteracczé ùsòdzczi pùblikùje w „Naji Ùczbie” i „Stegnie”. Më mielë leznosc gadac ò ji cyklu pòwiãstków nawlëkającëch do kaszëbszci demònologii. Jich fabùta je ùmòlnionò w dzysdniowim

*Òd lewi: Aleksandra Dżacelskò-Jasnoch
i Òlga Kùklińskò*

swiece, a herojama sã dzecë, chtërne òb czas codniowëch zajmów i jigrów pòznòwajã wszelejaczë kaszëbsczë jinsztë.

Òb czas zérádzeniò w Kartuzach jesmë téz gòdelë ò ji teksce òpùblikòwónym latos w „Stegnie” – *Rok Elizë*. Je òn tak pò pròwdze wdòrnikã pisónym przez nòscelòtkã, chtërna pisze ò swòjich jiwrach w szkòle i drãdżich przeżëcach zrzeszonëch z rozdënkã starszich. Je to fejn przëmiar tekstu szcerowónégò do młòdzëznë, a doch do ti wiekòwi grëpë wcyg ni mómë za wiele lëteracczich bédënków.

Je baro wòdznë, że dzãka pòtkanióm òrganizowónym przez redakcjã „Pòmëranii” je leznosc do pògòdaniò ò kaszëbsczim ùtwòrstwie i z kaszëbszczima ùtwòrcama. Brëkùjemë jak nòwicy taczich kòrbiònków, dze na pòrã gòdzyn mòzëmë zagfãbic sã w swiat kaszëbszci lëteraturë.

Warkòwnie dlò piszącëch pò kaszëbskù òstałë ùdëtkòwioné przez Minystra Bënowëch Sprów i Administracjé.

Wiérztë ò rzemiãsnikach i zabëtëch kùńsztach

Mùzeùm Kaszëbskò-Pòmòrszczi Pismieniznë i Mùzyczi we Wejrowie zrëchtowało lëteracczi kònkùrs dlò dzeczy i młòdzëznë „Śladami dawnych rzemiosł i (nie)zapomnianych sztuk”. Ùczãstnicë mùszelë napisac wiérztë, w jaczich mdą òdniesenia do dziejaniów rzemiãsników. Przesłóné dokazë taksowelë: Agata Grenwald, Grażina Wirkùs i Mateùsz Szuba. Rozrzeszenié nëch mióńków bëło 4 ruja-na razã z zakùńczeniem Ògłowòpòlsczégò Lëteracczégò Kònkùrsu m. Jana Drzëdzona.

Dobiwcama w kategòrii 10–13 lat òstelë:

1. Małgòrzata Majkòwskò,
  2. Mariò Wittbrodt,
  3. Katarzëna Majkòwskò,
- wëprëdzniënié: Aniela Kąkòl.

Westrzód ùczãstników, co mielë 14 abò 15 lat, nôlpszi bëlë:

1. Zofiò Dzenisz,
  2. Òliwiò Zdrodowskò,
  3. Katarzëna Glinieckò,
- wëprëdzniënié dostòł Timòteusz Jéz.

W kategòrii 16–17 lat pierszi plac miała Joana Majkòwskò, drëdzi Sewerin Klasa, trzeci Mikòłój Łaga, a wëprëdzniënié dosta Pamela Kaczorowskò.

Patronat nad kònkùrsã trzimòł gduńsczi part Pòlsczégò Lëdoznajòrszczégò Towarzëstwa.

Òdj. MKPPiM w Wejrowie

Dzãka dobrzicóm (Pòwiatowé Starostwò we Wejrowie, Pòmòrskò Rzemianiczo Jizba Mòtëch i Strzëdnëch Pòdzimiznów, Zarząd Pòwiatowégò Cechù Rzemianstów we Wejrowie, Niepùblicznò Szkoła Rzemianstà m. sw. Józefa we Wejrowie i firma Nautilus) młòdi pòcë mòglë dostac bëlné nõdgradë, a më jsmë ròd, że czile lëdzy wzało sã za ùsòdzanié pò kaszëbskù.

Najim czëtińcóm bédëjemë wiérztë dobiwców.

Małgòrzata Majkòwskò

Nitka

Žěcé mòže bëc dłudżé jak nitka
Abò krótczé i òstré jak jigła
Czãsto je przeriwóné
Jak robòta szewca i kròwca.

Gòrzi, czej przeriwò sã całi swiat
Ju zabëti, niewòżny, niepòtrżebny...
Rojenia dzecy zmieniają sã w zgùbã,
Chãc nòuczi je leno wespółinkã.

Czej rojenie òstòwò zabëté,
I ju ni ma ùdbë na siebie,
Nitka òstòwò przerwónò
A na jigle je widzec le pùstosc.

Zofiò Dzenisz

Kłòbùsznik

Sedzy sobie gwësny pòn, smùtny, sòm.
Nicht do sklepù nie przéchòdò,
a taczé fejn kłòbùczi robi.
Jeden wiòldzi, drèdзи mòłi,
kòzdi farwny i trwòti.
W wieczòr przészłë tam dwie damë
chtërne kapelusze chcałë.
Ùredowòł sã nasz pòn
i znòw kłòbùczi robic chcòł.

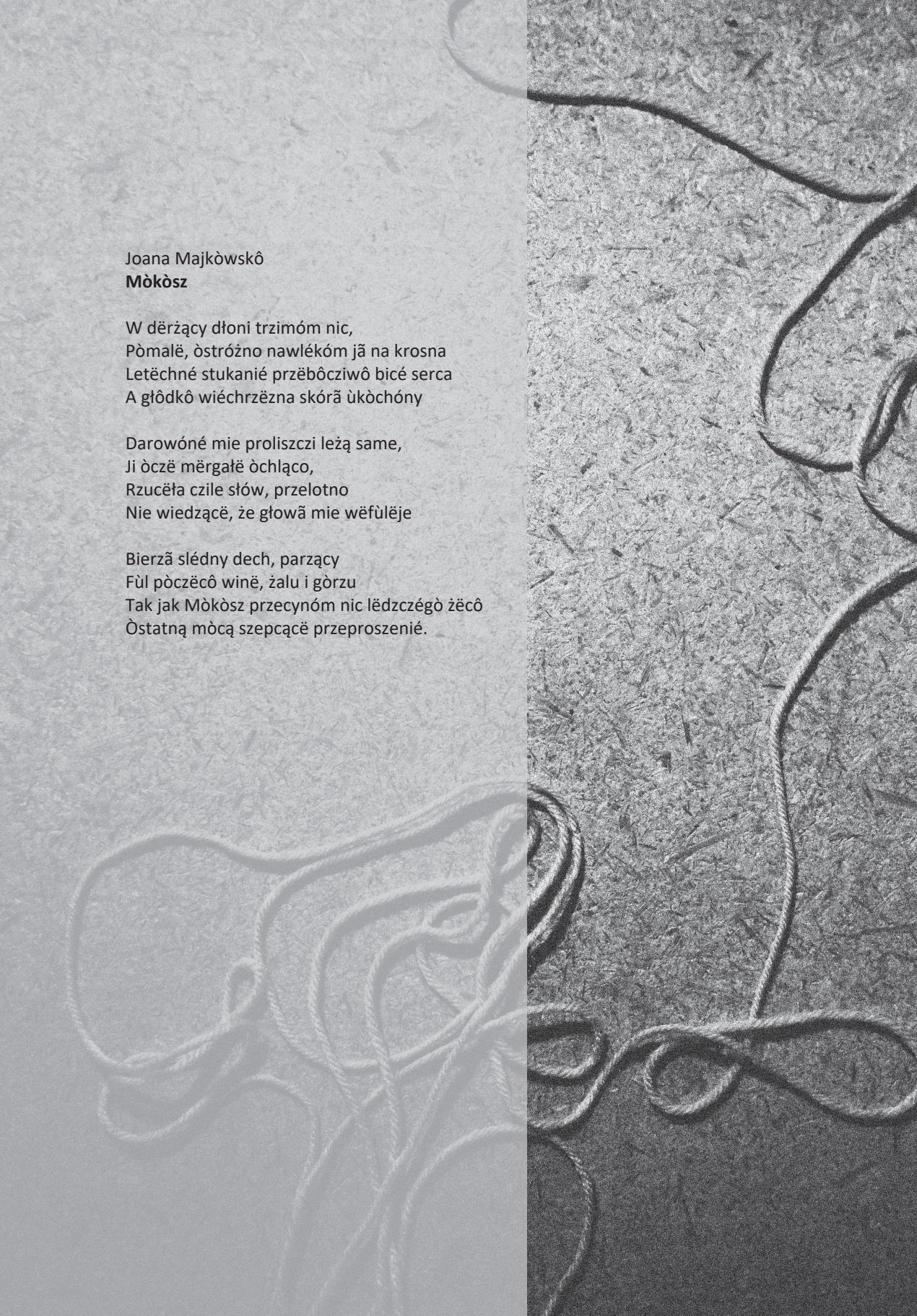
Joana Majkòwskò

Mòkòsz

W dërżący dłoni trzimóm nic,
Pòmälë, òstróžno nawlékóm jã na krosna
Letëchné stukanié przëbòcziwò bicé serca
A głòdkò wiéchrzëzna skórã ùkòchóny

Darowóné mie proliszczì leżã same,
Ji òczë mërgałë òchlãco,
Rzucëta czilë słów, przelotno
Nie wiëdzãcë, że głowã mie wëfùlëje

Bierzã slédny dech, parżący
Fùl pòczëcò winë, żalu i gòrzu
Tak jak Mòkòsz przëcynóm nic lëdzcżëgò zëcò
Òstatną mòcã szëpcãcë przëproszenié.

Sylwia Napiątk-Amielańczik

Wiérztë

Niebò chlëchò

Zażôloné jak krëwiò blónë wòjnë
cëskają na zemiã gradowiznã niezgarë i cerpieniò
śmieją sã wëszczërgòwato
zgardno pòzérają z wësoka w dót
na rzékã lëdzczich głów
wcëśniãtëch w wëdzãtë strachã i bòlëznã
srãbë całów òbjimniãtëch w remionach lãczëznë
smierc niesący walc lëchégò toczy sã pò zemi
niszczi dobiwk
nikwi żëcé
kradnie rojenia
mùzdżò rozrzuconé szalwrë szczescò a darzeniò
zaòstòwò le gãstwa przestraszonych rëjnow i bòjewiszczë
niemi krzík ùnòszò sã nad grobòwiszczã pòpielëszcza
dichającò ògniã zemia
wëbùchama ë lëdzczima jãkama
òpòwiòdò niebù wòjnowã historiã
ùtkónã z pragłoscë zabijaniò, procëmprawia, bezdësznotë
pòchniãczka krëwi rozchòdzy sã pò swiece
dim mòdlëtwë ò mir lecy z zemi w czerënkù nieba
niebò chlëchò.

Cało

Bòkadné cało deszczowi chmùrë
ùmãczoné gònbą
òsòdzò sã w kòlibce zybiãcégò lasa
długùchné rãczy nieba
òkriwają je cenczim mańtlã cëszënë
cało ùspòwò słòdkò pòd pòwieką ùbëtkù
sniã mù sã zakùrzoné kroczi wspòminków przedostónégò drożëszcza
głos spikù rozchòdzy sã òdzéwkã w dolëznë
czëją gò galopùjącé jak kùczerszczé kònie wiatròczy
òstòwiającé wëzi ùspònczi
zwòniãcé òstré dmùchë
co szargają cafã jak latawcã
mającë w niezgarze jegò òdpòczink
kwasnò wòniò wiatrëska
tańcëjącégò twista pò pòrãczë lëftu
nalòzò wërzasté cało
pùrgò pò jegò òkrãgłoscach
zestòwiò sã z dichanim
doskùrziwò
nie dówò ani òddichniãcò ani ùcëszeniò
dobiérającé bòlenié dofùlëje
nieròd wezdrzenié czòrnëch òczów sëchi zemi
spragłi wòdë
skòcze òno pò cele
klóje grëbima jigłama niezadowòleniò
wëbùdzone cało przëjimò wiodrowé zasòdzënczi
bez òskardzi w cëchòscë
żòlã sã nad nim
le
spłoté w ùcësniem wietwie ë wietewczy
òbloké w dërdzawé a czerwionawé
pelerinczi lëstów
sympatizëją z nim
ale ni mògã pòmòc
znają pròwdã
cało nie òdpòcznie
pòkãdka
nie zjiscy swòjégò namienieniò
pòkãdka
nie zjiscy swòjégò namienieniò.

Mateusz Szuba

Nad Łebą

Pamiątóm, jak z Òjcã
jesme łowilë rëbë.
Słunice zachòdzëto nad wòdã,
bëto czëc
fale łapóné na físk
i głòs Tatka
głãbòczi do dna.
To wszëtò
zdżinãto za òkòlã rzëczi.

Wcyg tim spòsobã
w zochù plënacym
òd zòpadu do zòpadu
pròbujã łowic sòm.

